

Всеукраїнська загально-політична і літературно-художня газета

КРИМСЬКА СВІТЛЯЩА

<http://svitlytsia.crimea.ua>

№ 20 (1697)

П'ятниця, 18 травня 2012 р.

Видався з 31 грудня 1992 р.

Ціна договірна

СЬОГОДНІ У КРИМУ ВІДЗНАЧАЄТЬСЯ ДЕНЬ ПАМ'ЯТИ
ЖЕРТВ ДЕПОРТАЦІЇ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОГО НАРОДУ

ПОХІД ПАМ'ЯТІ

Близько 800 осіб минулі неділі взяли участь у сходженні на Чатир-Даг, присвяченому пам'яті жертв депортациі кримськотатарського народу. Організаторами заходу виступили Світовий конгрес кримських татар, Меджліс кримськотатарського народу, Федерація національної боротьби куреш та громадські організації кримської молоді, повідомили «Аргументи тижня — Крим».

Сходження на Чатир-Даг проводиться не вперше і широку проходить напередодні 18 травня.

Вранці перед сходженням на Ангарському перевалі відбувся молебень, після чого присутні, тримаючи в руках національні кримськотатарські та державні прапори, вишли в путь. Шлях до розташованої на верхньому плато вершини Еклізі-Бурун (1527 метрів над рівнем моря) з невеликими перервами зайняв близько трьох з половиною годин.

Серед учасників заходу звертав на себе увагу 89-річний Ільяс Джалиль — його на вершині гори зустрічали оплесками.

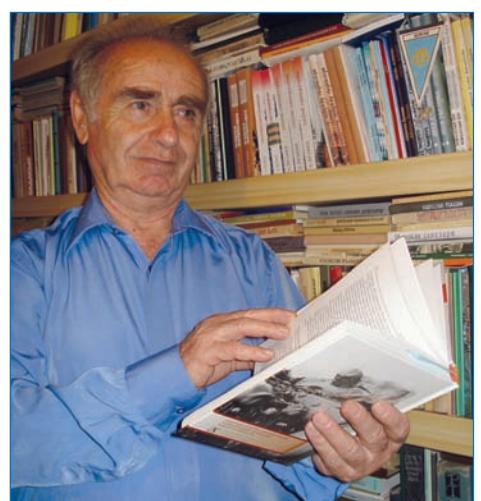
Присутні на Чатир-Дазі вшанували пам'ять жертв депортациі 1944 року, провели молебень і виконали дений намаз. Після закінчення акції її учасники заспівали національний кримськотатарський гімн «Ант еткемен» («Я поклявся»).

**СПОГАДИ
ПРО ДЕПОРТАЦІЮ
КРИМСЬКИХ ТАТАР**
читайте на 8-9-й стор.

ЗАВЖДИ РАЗОМ ЗІ СВОЇМ НАРОДОМ

Аблязіз Велієв — відомий кримськотатарський поет, прозаїк, публіцист, перекладач. Народився 25 жовтня 1939 року в селі Коз Судацького району в Криму. Закінчив факультет журналістики Ташкентського державного університету. Працював журналістом, відповідальним секретарем газет «Голос текстильника» та

заступником головного редактора республіканської газети «Ленін байраги» («Ленінський прапор»), журналу «Йилдиз» («Зірка»). Нині — головний редактор сатиричного журналу «Ха-ха-ха», старший викладач кафедри кримськотатарської і турецької літератур Кримського інженерно-педагогічного університету. Член Національної спілки письменників України, заслужений діяч мистецтв Автономної Республіки Крим, лауреат літературної премії ім. Б. Чобан-заде. Автор понад 40 книг.

Аблязіз Велієв разом зі своїм народом пережив жорсткі часи депортациі. Ось як він згадував про своє нелегке сирітське дитинство в одному з інтер'ю для «Кримської світлиці»:

— Коли мені було два роки — загинув на війні мій батько. Я залишився з матір'ю та молодшим братом. Після того, як нас у травні 1944 року виселили з Криму, ми жили в глухому узбецькому селі. На першому році нашого примусового переселення померли дідуся та бабуся. Настигли скрутні часи. Голодували, і щоб вижити, ми продали все, що мали. Оскільки я був старшим у сім'ї, то змушений був допомагати мамі і забути про свої дитячі забави. Я працював у місцевому колгоспі — в

полі, в саду. У свої тринадцять років я сам вже ішав на ослику до млина і назад, і навіть не думав, що можу не виконати доручення старших. Мое дитинство закінчилося дуже рано, бо я займався до-рослими справами. Там, в Узбекистані, тоді я був змушений думати тільки про хліб насущний. Ніякої політики чи історії. Нам, вигнанцям, забороняли промовляти слова «Крим», «кримські татари», «кримськотатарська мова».

Лише через кілька років по смерті Сталіна було дозволено видавати газети кримськотатарською мовою. Саме з газет ми дізналися, який у нас алфавіт, яка у нас мова, бо до того часу знали мову лише на побутовому рівні. У школі і в університеті навчання велося узбецькою мовою. Тому я самотужки з допомогою газет вивчив рідну мову і став кримськотатарським журналістом, незважаючи на те, що я не відвідував жодного уроку з рідної мови.

Живучи на чужині, я тільки й мріяв, як би повернутися до Криму, на свою батьківщину, з якої нас було насильно депортовано. Будь-яка інформація про події в Криму була для мене безцінною. У мене й досі є «Кобзар» Тараса Шевченка, який

я купив понад 50 років тому. Я читав вірші Т. Шевченка, бо вони дуже близькі моєму серцю...

Тут зробимо коротенький відступ і додамо, що, можливо, саме за Шевченковим «Кобзарем» Аблязіз Велієв навчівся й українською мовою: і знає її, і вміє розмовляти нею, а ще ж і перекладати з української на кримськотатарську.

Коли в 1998 році професор і письменник О. І. Губар зініціював видання творів Т. Шевченка кримськотатарською і українською мовами, кілька поезій Великого Кобзаря переклав і Аблязіз Велієв. Це, зокрема, вірш «Думка» («Тече вода в синє море»), «Породила мене мати у високих палахах», «Не женися на багатій»...

«Поезія Т. Шевченка для мене, — каже Аблязіз Велієв, — це надзвичайна музика, підказана сповідальністю великого серця, зблленого любов'ю до своєї України. При перекладі я прагнув не тільки до точності передачі змісту творів, а й до збереження їхньої надзвичайної самобутності ритмомелодики». Книга «Далекий і близький Шевченко» побачила світ 1999 року, а вже у 2001 році вийшов двотомник поезій і поем Лесі Українки паралельно українською і кримськотатарською мовами, де цикл «Кримські спогади» було відруковано в перекладах Аблязіза Велієва. (Продовження на 4-й стор.)

ОТАК
ЖИВЕМО...

чи почують
ДІТЕЙ
ВІЙНИ
ІІ «ВНУКИ»?

стор. 3

УРОК
УКРАЇНСЬКОЇ

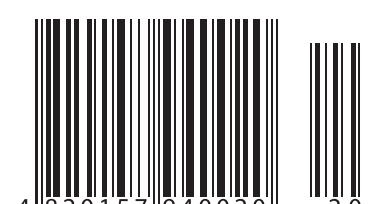
МОВА ВІВІСОК
(ВСЕУКРАЇНСЬКЕ
ДОСЛІДЖЕННЯ
«КРИМСЬКОЇ
СВІТЛИЦІ»)

стор. 7

КОНКУРС
У «ДЖЕРЕЛЬЦІ»

ТВОРИ
НАДСИЛАЙТЕ —
ВЕЛОСИПЕД
ВИГРАВАЙТЕ!

стор. 13

КРИМСЬКА СВІТЛІЦЯ

ЗАСНОВНИКИ:
Міністерство культури і туризму України,
Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка,
трудовий колектив підприємства «Об'єднана редакція газети «Кримська світлиця»

За вагомий внесок у справу українського національного відродження, розбудову та змінення Української держави редакція газети «Кримська світлиця» нагороджена медаллю Всеукраїнського товариства «Просвіта»

«БУДІВНИЧИЙ УКРАЇНИ»

Головний редактор
Віктор КАЧУЛА

Газета зареєстрована
Міністерством юстиції
України
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 12042-913ПР
від 30.11.2006 р.
Індекс: 90269

Редакція не завжди по-
діляє думки авторів публі-
кацій, відповідальність за
достовірність фактів не-
суть автори.

Рукописи не рецензують-
ся і не повертаються. Ли-
стування з читачами - на
сторінках газети.

Редакція залишає за со-
бою право скорочувати пуб-
лікації і виправляти мову.

ТЕЛЕФОНИ:
головного редактора -
(0652) 51-13-24
відділів - 51-13-25

АДРЕСА РЕДАКЦІЙ:
95006, м. Сімферополь,
вул. Гагаріна, 5,
2-й пов.,
к. 13 - 14
e-mail: kr_svit@meta.ua
http://svitlytsia.crimea.ua

Друкарня: ТОВ «ВПК
«Експрес-Поліграф»
вул. Фрунзе, 47-б
м. Київ, 04080

ВИДАВЕЦЬ -
ДП «Національне
газетно-журнальне
видавництво»
Генеральний
директор
Олеся БІЛАШ
03040, м. Київ,
вул. Васильківська, 1,
тел./факс
(044) 498-23-63
Р/р 37128003000584
в УДКСУ у м. Києві
МФО 820019
код ЄДРПОУ 16482679
E-mail:
vidavniictvo@gmail.com

ВІДБУЛАСЯ ЗУСТРІЧ ПРЕЗІДЕНТІВ УКРАЇНИ ТА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

У Москві відбулася зустріч Президента України Віктора Януковича і Президента Російської Федерації Володимира Путіна.

Під час розмови Глава Української держави висловив сподівання на подальший успішний розвиток співпраці України та Росії в регіоні Східної Європи й Азії. Віктор Янукович висловив надію, що почне від російської сторони її бачення такого співробітництва, яке зробить сильнішими обидві держави. «Настрій у нас дуже оптимістичний», — сказав Віктор Янукович.

«Наши народи заслуговують

на те, щоб ми приділили їм стільки уваги, скільки потрібно, аби покращити життя народів України та Росії, які дуже близькі за духом, менталітетом, культурою», — сказав Президент. На думку Глави держави, ідеться, очевидно, про реальну та досяжну мету. Президент України також привітав свою російського колегу зі вступом на посаду та побажав йому успішної роботи.

«Настрій у нас дуже оптимістичний», — сказав Віктор Янукович.

«Наши народи заслуговують

на те, щоб ми приділили їм стільки уваги, скільки потрібно, аби покращити життя народів України та Росії, які дуже близькі за духом, менталітетом, культурою», — сказав Президент. На думку Глави держави, ідеться, очевидно, про реальну та досяжну мету. Президент України також привітав свою російського колегу зі вступом на посаду та побажав йому успішної роботи.

«Настрій у нас дуже оптимістичний», — сказав Віктор Янукович.

«Наши народи заслуговують

на те, щоб ми приділили їм стільки уваги, скільки потрібно, аби покращити життя народів України та Росії, які дуже близькі за духом, менталітетом, культурою», — сказав Президент. На думку Глави держави, ідеться, очевидно, про реальну та досяжну мету. Президент України також привітав свою російського колегу зі вступом на посаду та побажав йому успішної роботи.

«Настрій у нас дуже оптимістичний», — сказав Віктор Янукович.

«Наши народи заслуговують

на те, щоб ми приділили їм стільки уваги, скільки потрібно, аби покращити життя народів України та Росії, які дуже близькі за духом, менталітетом, культурою», — сказав Президент. На думку Глави держави, ідеться, очевидно, про реальну та досяжну мету. Президент України також привітав свою російського колегу зі вступом на посаду та побажав йому успішної роботи.

«Настрій у нас дуже оптимістичний», — сказав Віктор Янукович.

«Наши народи заслуговують

на те, щоб ми приділили їм стільки уваги, скільки потрібно, аби покращити життя народів України та Росії, які дуже близькі за духом, менталітетом, культурою», — сказав Президент. На думку Глави держави, ідеться, очевидно, про реальну та досяжну мету. Президент України також привітав свою російського колегу зі вступом на посаду та побажав йому успішної роботи.

«Настрій у нас дуже оптимістичний», — сказав Віктор Янукович.

«Наши народи заслуговують

на те, щоб ми приділили їм стільки уваги, скільки потрібно, аби покращити життя народів України та Росії, які дуже близькі за духом, менталітетом, культурою», — сказав Президент. На думку Глави держави, ідеться, очевидно, про реальну та досяжну мету. Президент України також привітав свою російського колегу зі вступом на посаду та побажав йому успішної роботи.

«Настрій у нас дуже оптимістичний», — сказав Віктор Янукович.

«Наши народи заслуговують

на те, щоб ми приділили їм стільки уваги, скільки потрібно, аби покращити життя народів України та Росії, які дуже близькі за духом, менталітетом, культурою», — сказав Президент. На думку Глави держави, ідеться, очевидно, про реальну та досяжну мету. Президент України також привітав свою російського колегу зі вступом на посаду та побажав йому успішної роботи.

«Настрій у нас дуже оптимістичний», — сказав Віктор Янукович.

«Наши народи заслуговують

на те, щоб ми приділили їм стільки уваги, скільки потрібно, аби покращити життя народів України та Росії, які дуже близькі за духом, менталітетом, культурою», — сказав Президент. На думку Глави держави, ідеться, очевидно, про реальну та досяжну мету. Президент України також привітав свою російського колегу зі вступом на посаду та побажав йому успішної роботи.

«Настрій у нас дуже оптимістичний», — сказав Віктор Янукович.

«Наши народи заслуговують

на те, щоб ми приділили їм стільки уваги, скільки потрібно, аби покращити життя народів України та Росії, які дуже близькі за духом, менталітетом, культурою», — сказав Президент. На думку Глави держави, ідеться, очевидно, про реальну та досяжну мету. Президент України також привітав свою російського колегу зі вступом на посаду та побажав йому успішної роботи.

«Настрій у нас дуже оптимістичний», — сказав Віктор Янукович.

«Наши народи заслуговують

на те, щоб ми приділили їм стільки уваги, скільки потрібно, аби покращити життя народів України та Росії, які дуже близькі за духом, менталітетом, культурою», — сказав Президент. На думку Глави держави, ідеться, очевидно, про реальну та досяжну мету. Президент України також привітав свою російського колегу зі вступом на посаду та побажав йому успішної роботи.

«Настрій у нас дуже оптимістичний», — сказав Віктор Янукович.

«Наши народи заслуговують

на те, щоб ми приділили їм стільки уваги, скільки потрібно, аби покращити життя народів України та Росії, які дуже близькі за духом, менталітетом, культурою», — сказав Президент. На думку Глави держави, ідеться, очевидно, про реальну та досяжну мету. Президент України також привітав свою російського колегу зі вступом на посаду та побажав йому успішної роботи.

«Настрій у нас дуже оптимістичний», — сказав Віктор Янукович.

«Наши народи заслуговують

на те, щоб ми приділили їм стільки уваги, скільки потрібно, аби покращити життя народів України та Росії, які дуже близькі за духом, менталітетом, культурою», — сказав Президент. На думку Глави держави, ідеться, очевидно, про реальну та досяжну мету. Президент України також привітав свою російського колегу зі вступом на посаду та побажав йому успішної роботи.

«Настрій у нас дуже оптимістичний», — сказав Віктор Янукович.

«Наши народи заслуговують

на те, щоб ми приділили їм стільки уваги, скільки потрібно, аби покращити життя народів України та Росії, які дуже близькі за духом, менталітетом, культурою», — сказав Президент. На думку Глави держави, ідеться, очевидно, про реальну та досяжну мету. Президент України також привітав свою російського колегу зі вступом на посаду та побажав йому успішної роботи.

«Настрій у нас дуже оптимістичний», — сказав Віктор Янукович.

«Наши народи заслуговують

на те, щоб ми приділили їм стільки уваги, скільки потрібно, аби покращити життя народів України та Росії, які дуже близькі за духом, менталітетом, культурою», — сказав Президент. На думку Глави держави, ідеться, очевидно, про реальну та досяжну мету. Президент України також привітав свою російського колегу зі вступом на посаду та побажав йому успішної роботи.

«Настрій у нас дуже оптимістичний», — сказав Віктор Янукович.

«Наши народи заслуговують

на те, щоб ми приділили їм стільки уваги, скільки потрібно, аби покращити життя народів України та Росії, які дуже близькі за духом, менталітетом, культурою», — сказав Президент. На думку Глави держави, ідеться, очевидно, про реальну та досяжну мету. Президент України також привітав свою російського колегу зі вступом на посаду та побажав йому успішної роботи.

«Настрій у нас дуже оптимістичний», — сказав Віктор Янукович.

«Наши народи заслуговують

на те, щоб ми приділили їм стільки уваги, скільки потрібно, аби покращити життя народів України та Росії, які дуже близькі за духом, менталітетом, культурою», — сказав Президент. На думку Глави держави, ідеться, очевидно, про реальну та досяжну мету. Президент України також привітав свою російського колегу зі вступом на посаду та побажав йому успішної роботи.

«Настрій у нас дуже оптимістичний», — сказав Віктор Янукович.

«Наши народи заслуговують

на те, щоб ми приділили їм стільки уваги, скільки потрібно, аби покращити життя народів України та Росії, які дуже близькі за духом, менталітетом, культурою», — сказав Президент. На думку Глави держави, ідеться, очевидно, про реальну та досяжну мету. Президент України також привітав свою російського колегу зі вступом на посаду та побажав йому успішної роботи.

«Настрій у нас дуже оптимістичний», — сказав Віктор Янукович.

«Наши народи заслуговують

на те, щоб ми приділили їм стільки уваги, скільки потрібно, аби покращити життя народів України та Росії, які дуже близькі за духом, менталітетом, культурою», — сказав Президент. На думку Глави держави, ідеться, очевидно, про реальну та досяжну мету. Президент України також привітав свою російського колегу зі вступом на посаду та побажав йому успішної роботи.

«Настрій у нас дуже оптимістичний», — сказав Віктор Янукович.

«Наши народи заслуговують

на те, щоб ми приділили їм

ЧИ ПОЧУЮТЬ ДІТЕЙ ВІЙНИ ЇЇ «ВНУКИ»?

Їх все менше і менше, і кожен День Перемоги стає точкою обліку наших втрат. Місце ветеранів Великої Вітчизняної війни поступово заступають їхні найближчі спадкоємці — діти війни, які народилися наприкінці двадцятих, в тридцяті роки та в першій половині сорокових минулого століття. Хтось із них зазнав свого часу поранень, травм, контузій, хтось — воєнного сирітства, а хтось підростав десь у глибокому тилу на картоплі росіян, які тоді були не «старшими», а справжніми братами і сестрами. Але всі діти війни, хіба що за винятком найменших і найщасливіших, відчули гіркий запах диму воєнного лихоліття, а пізніше — реальну відсутність у своєму житті чи інших близьких людях. Та не буде вдаватися в абстракції, коли на кожному кроці живі приклади.

Ось мій лікар, Анатолій К., 1942 року народження. Після контузії він на все життя залишився інвалідом. Поет і мій колишній колега Федір С. (1938 року народження) розповідає про фізичну і моральну травму, якої зазнав під час бомбардування. Його однолітка і моя сусідка Неоніла С. згадує, що її мати-полячка перевправила своїх чотирьох дітей (Неоніла найстарша) через кордон Польщі із СРСР і залишила напризволяще. Здається, в такий спосіб вона намагалась врятувати малечу від фашистів, інші обставини подій невідомі. Точні відомо лише те, що новою матір'ю для Неоніли (це ім'я теж дала вже вона) стала українська жінка, а рідної, як і братів та сестричок, дівчинка вже ніколи не бачила.

Не хочу сказати, що до всіх інших дітей доля була поблажливою. Серед них можна було б виділити в окрему когорту дітей репресованих, життя яких теж значною мірою було сплюндровано разом із долями їхніх батьків. За прикладами теж не буде ходити далеко. Я народилася за півроку до смерті Сталіна, але що таке «сталінщина» — встигла відчути на собі... На батька-господарника написали донос, його було засуджено на десять років позбавлення волі в таборах суворого режиму з конфіскацією майна. Хоча реально встановлено нестачею виявилася лише бочка солоних огірків, і згодом батька реабілітували. Але доля моя була понівечена вже тоді...

Можливо, варто було б виділити окремо і дітей передбудови — сиріт за живих батьків-заробітчан та алкоголіків, душі яких були розламані навпіл поміж одним життям й іншим, однією мораллю й іншою, не кажучи вже про дітей чорнобильців, на яких таки звернула увагу держава.

І все ж поміж дітей національних катастроф найчисельнішими і найзгортаючими є діти війни. Об'єднані в громадську організацію, вони мають свій офіс, навіть матеріальні пільги, виплата яких і раніше здійснювалася через суди, а сьогодні й цей механізм уже не працює. Так і щодо офісу — одні проблеми. Як розповідає генеральний директор ДО «Всеукраїнський інформаційно-культурний центр» Владислав Єрмаков, сам — дитина війни, оскільки офіс таки дійсно був дуже пристойний і у чудовому місці (кафе «Альє паруса» у центрі Сімферополя), то проросійські сили Криму, яким належало казино поряд, кілька років судилися з вимогою, аби це кафе «відсунули» від їхньої приватної власності. А оскільки кафе — не стілець, і воно не соварється, то зрештою схилили суд до рішення про передачу кафе «потерпілій стороні». Але, одержавши чуже майно, «совати» його не стали, а відкрили там свою «Кафешку». В той же час «Діти війни» лишилися без даху над головою. Тепер вони мали проводити свої вечори, збори, інші заходи просто

зачинилися, офіцер-гестапівець наказав шофера вимкнути кран балона, що знаходився біля його сидіння. Офіцер погодився на годинник, через 15-20 хвилин балон вимкнути й машина рушила. Таким чином там було задушено усіх наших хворих, серед яких 50 дітей віком від 5 до 14 років.

Громадянка Д. В. Кузеріна, яка мешкає в Алушті по вул. Революції, 18, подала заявку, що її п'ятнадцятирічну доньку Людмилу Кузеріну гестапівці за звязок з партизанами розстріляли в березні 1942 року.

Громадянин Є. Дерюгін, який мешкає по вул. Сімейська, 17, заявив, що діти із санаторію ім. професора М. Боброва, а саме: Евіна Кривінська, 1929 р. народження, Генрієтта Кривінська, 1928

р. народження, та Софія Кривінська, 1924 р. народження, були розстріляні 15 серпня 1943 року.

Згідно із документами, живими викидали дітей у колодязь на території радгоспу «Красний», розстрілювали у передмісті Ялти. А скільки лишилося ще не досліджених документів, скільки тих, про кого в них не згадується, та й перелік наведених у довідці Олексієм Нікітченком прізвищ залишається за рамками публікації — навряд чи він скаже щось конкретне.

Але ж ці діти і підлітки могли б

жити й сьогодні, залишивши і після себе гілочку свого роду! То чи варти вони пам'яті, чи варти пам'ятник? Хай на це запитання кожен відповідає сам. А щоб допомогти з відповіддю міської влади (адже її думка щодо пам'ятника є вирішальною), Владислав Єрмаков звернувся у відповідний її підрозділ, де з'ясувалося, що місце під пам'ятником є «са-мозахопленням» і спорудження його міськвионком не санкціоноване. Те ж саме стало відомо і про кілька інших пам'ятників, розташованих у центрі Сімферополя. Тож на місці, куди сьогодні приходять діти війни, або вклоняються пам'яті своїх загиблих однолітків, нібіто має бути споруджений дев'ятитповерховий будинок. Хоча це, м'яко кажучи, нереально, бо для цього довелося б знести цілий квартал у центрі міста, який не належить до житлових масивів, та і, як з'ясував Владислав Енверович, генерального плану забудови цієї території просто не існує.

Але пам'ятник вже комусь важає, як донедавна заважав і офіс «Дітей війни». Аж поки він не став своїм власним. Але ж ті, чиє дитинство було обпалене війною (а в кримській організації їх 14 тисяч), ще здатні постояти за себе. І вирішують вони не питання «шлунку», обмежені в коштах, як і більшість пенсіонерів, а питання пам'яті, яке не загрожує ні республіканському, ні державному бюджету. Невже ж то «внуки війни» їх так і не почують?

Тамара СОЛОВЕЙ

МИ ДОПОМОЖЕМО!

Вже упродовж 22 років у Центральному районі м. Сімферополя, на вул. 60 років Жовтня, 13/64 працює відділення соціальної допомоги вдома Територіального центру соціального обслуговування. Відділення почало працювати, не маючи досвіду у даній сфері і методичної літератури, фахівці керувалися в основному почуттям співчуття до самотніх непрацездатних громадян і особистою інтуїцією, але усвідомлювали важливість і необхідність розпочатої справи. Зараз відділенням надаються послуги більш як 300 громадянам. Відділення надає послуги людям похи-

лого віку та інвалідам за умови, що це самотні люди, позбавлені піклування з боку родичів (батьків, дітей, онуків, чоловіка чи дружини). Але обслуговування громадян, які потребують цілодобового стороннього догляду, відділенням не здійснюється.

Згаданий раніше категорії громадян надаються такі види послуг: допомога в приготуванні їжі; придбання і доставка з магазинів чи ринку необхідних товарів; доставка книг, журналів, медикаментів (за рахунок громадян, які обслуговуються); виклик лікаря; надання допомоги під

час періодичних медичних оглядів; ремонт одягу; оформлення житлових субсидій; допомога в прибиранні приміщення; прання дрібних речей; вологе і генеральне прибирання тощо.

Звертаючись у відділення, громадяни мають можливість самі обрати, який вид допомоги є для них найнеобхіднішим.

Соціальні працівники відділення надомного обслуговування — люди сумлінні, душевні, відповідальні, які знайшли своє покликання в цій нелегкій праці. Вони вміють приготувати відмінні страви із мінімального продуктового набору, що найшвидше здійснити якісне прибирання приміщення, прання білизни, доставку

лікарських засобів. А ще — підтримати у важку хвилину теплим словом і порадою.

А оцінка роботи відділення — це добре очі та усмішки самотніх громадян, яким ми допомагаємо.

Для того, щоб одержати надомну соціальну допомогу, слід звернутися за адресою: вул. 60 років Жовтня, 13/64, тел. 44-82-57.

Будемо раді надати допомогу всім самотнім непрацездатним громадянам, мешканцям Центрального району м. Сімферополя.

О. В. БЕРНАДСЬКА,
директор Територіального центру соціального обслуговування

Отак живемо...

KC

ХРІН ЗА РЕДЬКУ НЕ СОЛОДШИЙ

Деякі історичні назви сімферопольським вулицям були повернуті непомітно. До Караймської вулиці (донедавна Пролетарська) якось одразу звінли. Можливо, тому, що з пролетарями тепер «напряжёнка», хоча і караймів лишилося, за свідченнями істориків, всього сімсот. Вулиця Рози Люксембург (вона ж Долгоруківська) живе поки що під підвойною назвою (саме так вказано на табличках). Але на одіозну площа Леніна замахнутися донедавна ніхто не насмілювався. Це — до грудня минулого року.

Та ось, як повідомляє газета «Комуніст Крима», «...депутати ВР АРК порекомендували сімферопольській міськраді розглянути питання про можливість перейменування центрального проспекту кримської столиці імені Кірова на «Проспект Республіки», а площа імені Леніна, на якій встановлено пам'ятник вождю світового пролетаріату, — на «Площу Республіки». При цьому депутати кримського парламенту мали намір встановити поряд з пам'ятником Леніну «монументально-архітектурну форму», що символізуватиме Автономну Республіку Крим.

Комунистам це не сподобалось, хоч і мають вони спільне проросійське коріння з представниками російських сил Криму, а саме: Аксюновим, Цековим, Кличковим, які виступили з такою ініціативою. Представник того ж самого проросійського Криму Сергій Шувайников заспокоює: «Не треба хвилюватися, рішення ще немає, міськрада ось вже піврока не засідає».

А чи не буде запізно, коли одногодинного прекрасного дня з'явиться «монументально-архітектурна форма»? Кримчани, які народилися не учора, добре пам'ятують, як створювалася на початку дев'яностих так звана Кримська автономія. Тоді майже і не приховувалося, що це потрібно для спрощення входження в перспективі частини української території до складу Росії. Пам'ятатимо ми і «президента» цієї автономії Ю. Мєшкова, який, не вправившись зі своїм завданням, «інтегрувався» до Російської Федерації сам особисто, а нещодавно через свою зухвалу поведінку став в Україні персоною нон грата. То чи варто нагадувати городянам про увесь цей сором?

Сергій Іванович вважає, що це потрібно «для виховання у молоді патріотизму», але не уточнює, до чого і до кого. Втім, здається, вже і молодь сьогодні усвідомлює: окрім величезного управлінського апарату, що ліг податковим тягарем на плечі кожного кримчанина, ця «монументально-архітектурна» республіка нікому нічого не дала. Про це свідчить і середній рівень зарплат та цін по Криму й у регіонах материкової України.

До речі, прихильники республікі не мають претензій саме до Леніна, вони готові перейменувати й іншу центральну площа — Советську і встановити там свій колос на глиняних ногах.

Т. ФЕДОРЕНКО

(Закінчення. Поч. на 1-й стор.)

А тепер завершимо інтерв'ю А. Велієва, яке він у серпні 2004 р. дав для «Кримської світлиці»:

— Перебуваючи у вигнанні в Узбекистані, я, як і весь мій народ, мріяв повернутися до Криму, на свою батьківщину. І мрія моя здійснилася лише на початку 90-х років минулого століття: я — вдома, в Україні, в рідному Криму!

Повернувшись до своєї рідної землі, кримськотатарські письменники, в тому числі Й Аблязіз Велієв, подали заяви про свій вступ до Спілки письменників України і відразу ж вільлився в ряди її Кримської організації, яку я на той час очолював.

Аблязіз Велієв працював у газеті «Яньы дюнья» («Новий світ») і разом з іншими письменниками брав найактивнішу участь у літературному житті Криму: у проведенні спільніх українсько-кримськотатарських літературних вечорів, присвячених Т. Шевченку, Агатангелу Кримському, Лесі Українці, Ісмаїлу Гаспринському, Шем'ї-заде, П. Тичині... Писав і видавав свої книги, которых у нього налічується більше сорока, а також переклади. А ще ж і будував собі житло...

Нині у видавництві «Таврія» (м. Сімферополь) вийшла книга віршів А. Велієва «Грай, мій сазе» двома мовами — кримськотатарською і українською. Частину віршів з цієї книги переклав українською і я. Пропоную деякі з них увазі читачів.

Данило КОНОНЕНКО

МОЄМУ НАРОДУ

Ти в огні не згорів,
Не загинув у вирі-пучині,
Як на тебе Той рік
Кинув стілки і лиха, й незгод!
І, здавалося, доля твоя
Догорає, неначе лучина,
Але вистояв мужньо
Мій кримськотатарський народ!
Травень сорок четвертого.
Радість визволення розквітла.
Але чом вартові
Не відходять від наших дверей?
Чом із рідних осель,
Де було стілки щастя і світла,
Автоматники гонять
Жінок, стариків і дітей?!

I неспішно на схід,
Ніби гусінь, повзли ешелони,
А з вагонів — прокляття
Катам, і вождям, і вікам...
А в вагонах «тельячих»
І крики, і плачі, і стогні...
Не ховали померлих —
На поталу лишали вовкам.

Дики хащі лісів
Крижаного Уралу
І гінкадалечинь
Азіатських гарячих степів...
Новим захистком тут,
Батьківшиною другою стали
Для таких непокірних і гордих
І дочек твоїх і синів.

Як над нами знушались,
Глумились і люто ганьбили
Команданти і їхні прислужники
Ситі, пихаті і злі.

Слово «кримський татарин»

Навіть згадувати заборонили,
Начеб кримських татар
Не було і нема на землі!

Але вистояв ти,
мій народе,
На зло всім намовам.

І легкого шляху
Не шукав у своєму житті.

Не ламали борців
Ні тюремні іржаві зажовки,
Ні Сибір, ні ГУЛАГи,

Ні етапи жорстокі й крути.

Скільки їх,
Тих, хто мужньо боровсь
За свободу,

Полягло у борні
За священне за право своє!

Щоб вернуту на віки
Чесне ім'я моого народу

I сказати усім:

Ми — живі,

Ми не вмерли, ми — є!

День сьогодні сумній.

День сьогодні трагічний і чорний.

В день травневий колись

Нас погнали назустріч вітрам.

Ми вертаємося в Крим.

Він, як мати,

Зігріє й пригорне,

Тільки ж хто відповість

За все зло, заподіяне нам?!

Будьте ж прокляті ти,

Хто прирік нас на горе і муки,

Хто засів між нас

Дике поле із розбрата й чвар.

— Ми відродимось! —

Клятву уроочу

Аблязіз ВЕЛІЕВ**«ДОБРИЙ ДЕНЬ,
ДОРОГИЙ МІЙ НАРОДЕ!»**

Дають наші діти і внуки,
Ми розкажемо правду
Про трагедію
Кримських татар!
травень 1994 р.

РІДНЕ ГНІЗДО
Перед домом моїм

Сокорина шумить.
На вершечку — чалмою

Велике гніздо примостилося...
Лиш весна — журавлі знов

вертають сюди

І кружляють над ним

і щасливо клекочуть.

Лиш світанок —
й чаклють вони над гніздом,

Бо ж за зиму, мабуть,

продірявилося трохи.

Певно ж, люблять вони,

цю домівку свою,

Де колись народились

і в небо знялися.

Знов надворі весна.

Знов птахів я цих жду.

Довго в небо дивлюсь:

щось нема блокрилих...

Чом же, чом їх нема?

Чи не зблیзись з путі?

Вірю: знайдуть дорогу

до рідного дому!

Та всім бідам на зло —

в небі знов журавлі!

Я вітаю вас, рідні!

Спочинте з дороги!

І зринає у пам'яті

батьківський дім

Біля моря, в Криму,

черепицею вкритий.

Чи вілів? Чи не змило

у море його?

Чи зберігся наш двір?

Черепиця ще ціла?

Я від тебе, мій дому,

поїхав давно,

Вже й вертатися б час,

дах підправить,

Помазати глиною стіни.

Вам спасибі, птахи,

за любов до гнізда,

І за пам'ять мою про

дитинство, спасибі!

Сокорина і я, і велике гніздо,

Так чекали весну

і повернення вашого ждали!

квітень 1981 р.

MAMI

Коли б міг я вітром стати,
а чи птахом полетіт
В край далекий, де в вигнанні
довелося мені жити.

Я землі узяв би жменю,

де матусина могила,

І приніс на батьківщину,

в Крим, де мама народилась.

І розрадою лишиться

жменька та землі для мене,

Теплим спогадом про тебе,

— Ми відродимось! —

Клятву уроочу

Отуз, Отуз —
Без тебе сирота я.
На виду у Карадагу,
На Папаз-тепе горі
Наливаються красою
Наші юнки на зорі.
Отуз, Отуз —
Як пісня солов'я,
Отуз, Отуз —
Вітчизнонка моя.
Море ціле твое урання,
Вітер гірський милу обличчя.
Тут юнаки набираються
сил і знання,
Наша любов до тебе, село мое,
вічна.

Отуз, Отуз —
Село мое найкраще,
Отуз, Отуз —
Ти — славні люди наші.
травень 1998 р.

* * *

Вже мені про кохання
солов'я не співа,
І життя моє квітка
зів'яла жива.
Світ для мене увесь
потъянів, посірів,
Бо згоріла любов,
як торіння трава.

розлетиться, неначе за
вітром полові.

Шлях додому тернистий і довгий —

триває і роки, і дні...

Наш народ не забуде

ні людського добра, ні брехні.

Хай ніколи не вернуться

дні ті страшні. Хай вони

будуть в пам'яті нашій,

як далекі страхітливі сни.

Тож давай, мій народе,

разом клятву сьогодні дамо:

За Вітчизну, як буде потрібно,

то й життя ми свое віддамо.

І ділами своїми прикрасим

ї в дні погідні,

І повернемо славу колишні

землі нашій рідній.

1989 р.

НЕХАЙ НІЧ СТАНЕ ДНЕМ

Ти посміхнулась заклично

і зникала, немов уві сні.

Щось погукала до мене,

однак не розчув я ні-ні.

Дні я лічу і чекаю на зустріч

з тобою,

Голос твій ніжний

і усміх сяйливий живуть у мені.

Не полишає мене,

в душу вселивши краплину

любові,

Нехай ніч стане днем,

</div

МАРІУПОЛЬ ВІДКРИВАТИМЕ МАРКІЯНА ШАШКЕВИЧА

Ювілей визначних особистостей у нас часто відзначають формально, і це – мінус. Зате неформальні поїздки, спілкування з друзями та однодумцями дають дуже багато. І це – плюс. Сталося так, що саме завдяки поїздці до Моршина я відкрила для себе Маркіяна Шашкевича. І зараз в рідний Маріуполь дуже цікава книга «Шашкевичана». Збірник наукових праць. Хотілось б вірити, що не лише я є оціною титанічну працю невеликого колективу львівських авторів, які входять до Шашкевичівської комісії. Справа в тому, що на Західній Україні Маркіян Шашкевич – відома постать, а ось на Сході та в Криму його прізвище мало що говорить загалу. Там його відкриття ще попереду...

За що ж галичани шанують молодого священика Шашкевича, якому Бог відмірив лише 32 роки земного існування? Тут є про що поговорити. Але все по порядку.

Маркіян Шашкевич народився 6 листопада 1811 року в селі Підлісся (нині це Золочівський район Львівської області) в родині священника. Помер від сухот 7 квітня 1843 року. Похований у с. Новосілки. У 1893 р. прах Шашкевича перенесений на Личаківське кладовище Львова.

З дитинства Маркіян був здібною до навчання дитиною, з 1829 р. – студент духовної семінарії та слухач Львівського університету. На ту пору Західна Україна входила до складу Австро-Угорської імперії, тому в обох навчальних закладах, як і скрізь по школах Галичини, викладання проводилося німецькою, латиною та польською. Рідна для галичан руська мова вважалася «нізьким селянським наречієм». Майбутніх священиків, щоби могли розуміти своїх прихожан, навчали мові питомих українців на спеціальних «руських студіях».

На початку XIX століття в Наддніпрянській Україні зростали перші паростки національної української літератури, виконані на найвищому писменницькому рівні. Микола Гоголь, хоча й писав свої «Вечера на хуторі близ Диканьки» російською мовою, але вони були просякані тімфами з веселими звичками українського народу. Його «Тарас Бульба» розповів світові про боротьбу кошаків за незалежність України. Твори Гоголя із захопленням читали по всій Російській імперії, особливо на Батьківщині письменника. Іван Котляревський для славетної «Енеїди» (1809) вже обрав рідну українську мову, тим самим надавши їй право на літературне існування. М. Максимович у 1827 р. видав збірку народних українських пісень, що були подібні пісням Галичини. О. Павловський написав «Граматику української мови» (1818). У 1840 році побачив світ перший «Кобзар» Тараса Шевченка, і заперечувати наявність окремої української мови вже стало неможливо.

На жаль, становлення нового письменства у Західній Україні припізнувалось... Лише поодинокі старовинні літописи нагадували про давні часи Галицьких князів:

*Заспіваю, що минуло,
Передвіцький згану час, —
Як весело колись було,
Як то сумно нині в нас!..*

(М. Шашкевич «Згадка»)

Прогресивна молодь відчувала нагальну потребу в творенні нової національної культури Галичини, особливо літератури. Ця потреба підштовхувалася боротьбою за визнання незалежності слов'янських народів Європи та здобутками братів з Наддніпрянщини. Юний Маркіян закликав друзів до прапорів:

*Дайте руки, юні други,
Серце к серцю най припаде,*

*Най щезають тяжкі туги,
Ум охота най засяде.
Разом, разом, хто сил має,
Гоніть з Русі мраки тъмяві;
Зависть наша не спиняє, —
Разом к светлу, други жавав!*

(«Слово до читателей русского языка»)

У 1814 р. серб Вук Караджич за підтримки словенця Варфоломія Копітаря уклав «Граматику сербської мови за говором простого народу». В основу своєї «Граматики» він поклав 3 принципи: простота, «пиши, як говориш», 1 звук – 1 буква. Заради цих принципів Караджич додав кілька нових літер та ліквідував зайві старі, зробивши сербську граматику зручною для загалу (остаточно ухвалена вона була у 1868-му, через довгих 54 роки). Попри цю здобутки, у 1815 р. Караджич відвідав Львів, де схилив науковців дослухатись народної мови, надавав зразки використання спрощеної граматики для запису народних пісень, казок, приповідок. Приклад сербського новатора не пропав марно. Окрім діячів Західної України – І. Могильницького, М. Лучкі, Й. Левицького – також почали вказувати на потребу заміни семінарсько-класичної, церковнослов'янської мови на живу народну говорінку. Йосип Левицький робив спробу «запалити вогник руського патріотизму в селянстві та інтелігенції Західної України».

*Відкінь той камінь,
що ти серце тисне!
Дозволь — в той сумний тин
Най свободоньки сонечко
заблисне:
Ти не неволі син;*

(М. Шашкевич)

У 1830-1840 рр. на хвилі піднесення національних рухів відомі словацький та чеський науковці Ян Коллар і Павло Шафарик визначили місце слов'ян в Європейсь-

кій цивілізації, висловили ідею міжслов'янської взаємності, дослідили єдність говорів Галичини та Наддніпрянщини. Шашкевич висловлював подібні думки:

*Із русина щирої груди
В побратимий летить край,
Побратими де суть люди, —
Поза Волгу, за Дунай.*

(«Згадка»)

Ці обставини привели до того, що молодий Маркіян Шашкевич разом з Іваном Вагилевичем та Яковом Головацьким згуртували навколо себе крашчу частину семінаристів, заснувавши «Руську Трійцю». Ентузіасти обрали своїм девізом вислів «Світи, зоре, на все pole, закиль місяць зайде» і почали збирати народний фольклор. Але на шляху його оприлюднення лежала така перешкода, як відсутність руської граматики. Як згадувалось вище, Галичина початку XIX ст. користувалася різними мовами Австро-Угорської імперії, а українська, коли й вивчалася, то за старослов'янською «Граматикою» М. Смотрицького 1619 р. написання, що давно стала гальмо для національної літератури.

У 1833 р. Йосиф Лозинський випустив мовознавчу працю, де пропонує заради розвитку української літератури використовувати не мертву церковнослов'янську кирилицю, а живу польську абетку «Abecadlo» наgruntі латинських літер. З тих пір у Галичині розпочалася справжня азбучна війна. Проти Лозинського активно виступили прогресивні інтелігенти, уперші задумавши над походженням свого народу. Шашкевич у 1836 р. написав аргументовану статтю «Азбука і абецадло» на захист рідної кирилиці, яка завдяки пожертвам студентів була надрукована великим тиражем (3000 прим.) і розіслана у всі куточки Галичини, на відстань до Санкт-Петербурга. Однак, коли «Руську Трійцю» почала випускати своїх рукописних збірок «Син Русі» (1833), «Зоря» (1834), а згодом «Русалки Дністрової», вони, наслідуючи досвід В. Караджича, скористались все ж не складною кирилицею, а її спрощеним «гражданським шрифтом». Пізніше «гражданку» уdosконалили Пантелеймон Куліш у своїй «Граматиці», таким чином остаточно упорядкувавши українську азбуку наgruntі слов'янських літер.

Добра справа завжди знаходить добрих друзів. Коли Я. Головацький відвідав у Коломиї фольклориста Григорія Ількевича, той познайомив його з директором головної школи міста – Миколою Верещинським. Верещинський виявився палким патріотом народної мови і вбачав «впровадження латинки до української писемності одним із засобів полонізації

ського коледжу культури і мистецтв ім. Огієнка Миколу Покропівного. Премію лауреату вручив житомирський губернатор Сергій Рижук.

Премія ім. І. Огієнка заснована на вшанування вченого-мовоznавця, письменника, перекладача, державного та церковного діяча, уродженця міста Брусилів Житомирської області Івана Огієнка – митрополита Іларіона.

Цього року 130-річчя від дня народження І. Огієнка (14.01.1882 – 29.03.1972 рр.) відзначається на всеукраїнському рівні.

Маркіян Шашкевич
(1811–1843)

гу. Лише завдяки вагомому впливу закордонних цензорів В. Копітара, А. Надя вдалось домогтись вільного продажу новинки в Угорщині (170 прим.). Понад 600 прим. знаходились під арештом до 1849 р., коли була скасована цензура. Тоді їх поширив Яків Головацький.

Завдяки ідеї спільногоСлов'янства «Русалку Дністрову» ретельно вивчало студентство Братислави (молодословаки), науковці Відня, Праги, Лейпцига, Петербурга, і, звичайно, громадськість Галичини. Однак поліція Австрії та Росії вбачала в тому замах на імперський устрій. Факт видання книги в обхід львівської цензури розширили як результат нелегальної діяльності «Руської Трійці». Влаштували слідство. Оголосили сувору догану М. Шашкевичу, Я. Головацькому, І. Вагилевичу. Поставили їх під нагляд поліції. Робили перешкоди при отриманні посад священиків, що сталося у наступному 1838 році. Тож не дивуємося, що Шашкевич отримав убогу парадію у Львівському повіті, до скоро помер.

Саму «Русалку Дністрову» в Галичині засуджено на знищення...

Хоча важко пробивала собі шляхи «Русалки Дністрової», але закладена в ній ідея «заронила нову силу, нову віру в успіх задуманого діла відродження і надію на кращу будучину свого народу» (І. Брик). Галицький альманах став визначеною подією не лише в культурному житті українського народу, а й у духовному розвиткові усіх слов'ян, зокрема чехів та словаків, з якими «Руську Трійцю» пов'язувала тісна співпраця. Найважливіше, що діяльність Галицьких будителів підготувала грунт для подальшої політизації народного руху Західної України. Жертовна праця Маркіяна Шашкевича, Івана Вагилевича, Якова Головацького заклали підвалини входження народу Галичини до спільноті слов'ян Європи та об'єднання українців по двох берегах Дніпра.

* * *

Дослідження зроблено на підставі матеріалів, які увійшли до книги «Шашкевичана». Збірник наукових праць. Вип. 5-6 / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; Тернопільський педагогічний університет ім. В. Гнатюка; Інститут-Заповідник М. Шашкевича у Вінниці; Шашкевичівська комісія у Львові. – Львів, 2004. – 644 с.

Збірник переданий патріотичною громадськістю Львова Центральній бібліотеці Маріуполя. Авторка статті висловлює глибоку подяку львівському журналісту Сергію Лащенку за підтримку та наведення матеріалів дружби між Західною та Східною Україною.

Ірина МОЛЧАНОВА,
журналістка
м. Маріуполь

Пам'ятник М. Шашкевичу у Львові

НАЗВАНО ЛАУРЕАТИ ПРЕМІЇ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЕНКА

У Києві в «Українському дому» відбулося оголошення лауреатів премії ім. Івана Огієнка, якою відзначають кращих діячів у сфері розвитку національної духовності, культури, міжнаціональної та міжконфесійної злагоди.

Як передає кореспондент УНАН, лауреатом премії у галузі громадської, політичної та духовної діяльності став житомирський журналіст Святослав Васильчук. Йому премію вручив го-

лова Брусилівської райдержадміністрації Житомирської області Василь Шпакович.

Ще одним лауреатом у цій номінації став київський релігіознавець, заслужений журналіст України Юрій Дорошенко. Він отримав премію з рук предстоятеля Української православної церкви Київського патріархату Філарета.

Письменник Павло Мовчан вручив премію в галузі літератури поету Миходю Волинцю з Ворзеля Київської області, а також

поету Віктору Грабовському з Білої Церкви. Цих лауреатів відзначено за здобутки в галузі літератури, а також за захист української мови і культури.

Лауреату премії у галузі науки Сергію Стельниковичу – старшому викладачу кафедри редактування та основ журналістики Житомирського державного університету ім. І. Франка премію вручив київський науковець Микола Тимошик.

У галузі освіти премію відзначено директора Житомирського коледжу культури і мистецтв ім. Огієнка Миколу Покропівного. Премію лауреату вручив житомирський губернатор Сергій Рижук.

Премія ім. І. Огієнка заснована на вшанування вченого-мовоznавця, письменника, перекладача, державного та церковного діяча, уродженця міста Брусилів Житомирської області Івана Огієнка – митрополита Іларіона.

Цього року 130-річчя від дня народження І. Огієнка (14.01.1882 – 29.03.1972 рр.) відзначається на всеукраїнському рівні.

СХІДНА КАЗКА ЕЛЬВІРИ СОФУ

Виставка модельєра-дизайнерки Ельвіри Софу, що відкрилася 4 травня у Всеукраїнському інформаційно-культурному центрі в м. Сімферополі і триватиме до кінця місяця, має назву «Із середньовіччя в сьогодення» і є третьою персональною виставкою цієї талановитої жінки. Перший показ її колекції одягу під назвою «Східна казка» відбувся на ДТРК «Крим» ще у 1995 році, а через два роки ознайомився зі стилізованими кримськотатарськими костюмами, створеними Ельвірою, можна було в

Кримському республіканському краєзнавчому музею. Не так уже й багато для 17 років творчої праці. Та й нинішню колекцію ще не завершено. Її найурочистішим акордом має стати костюм цариці Кримського ханства Нурсултан зі шлейфом від плаття у 30 метрів завдовжки, а готово поки що лише 11 костюмів.

І справа не лише в тім, що створення кримськотатарського національного вбрання, яке фактично не має аналогів, хоча і мусить відповідати всім етнічним стандартам, річ дуже непроста, але і в тій роботі на потребу дня, яку виконує модельєр-дизайнер, одягаючи відомих кримськотатарських артистів, аби ті могли виблискувати на сцені не лише власними талантами.

Тож і на виставці були присутніми три живі моделі: Ленара Німетуллаєва у костюмі нареченої, Феріде Якубова та Ельмаз Асанова, яка продемонструвала не лише костюм, але й свої співочі здібності. Ще б пак, адже маленька Ельмаз є внучкою заслуженого діяча мистецтв України Февзі Алієва, який теж прийшов на виставку, та ще сів за піаніно, під акомпанемент якого виконав кілька ним же створених пісень. Напрочуд молодий голос, як для 74-річної людини, ритмічна, жвава мелодія, що змушувала ноги підтанцювати, — все це вміть переконало — Февзі-ага недарма має таке визнання. І не випадково він прийшов підтримати Ельвіру, діяльність якої є складовою успіху багатьох зірок сцени, у тому числі Ельвіри Налбандової, Аліє Хаджабадінової, Гузель, Леніє Ізмайлової, фольклорних ансамблів «Крим» і «Аю-Даг» та інших.

Але, думаю, справа не лише у професійній діяльності Ельвіри Софу, яку дуже влучно назвав присутній на виставці її батько сонечком, вона і дійсно випромінювала стільки позитиву і тепла, намагаючись обігріти кожного, хто прийшов розділити з нею свято, що не виникало сумнівів — їй не бракує щирих, безкорисливих друзів.

Підтримати Ельвіру прийшли і її колеги по Кримському державному інженерно-педагогічному університету, де пропрацювала вона з 2003 до 2010 року на кафедрі образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва. Ось що вони кажуть: «Ельвіра від-

крила мені новий світ, і вже 7 років я поділяю її захоплення», «Я викладаю вишивку, завдяки Ельвірі вивчила кримськотатарський орнамент, в якому закладений глибокий філософський смисл».

А заслужений діяч мистецтв АРК Ельвіра Черкезова розповіла:

— Традиційний кримськотатарський національний костюм за період перебування моєго народу в Середній Азії під впливом узбецьких уподобань зазнав деяких суттєвих трансформацій. У ньому з'явилася яскраві тони, а увага акцентувалася не лише на верхній частині костюма, як це було у кримських татар, але й на нижній. Таке вбрання і пропагували наші артисти під час виступів на початку 90-х років минулого століття. Прагнучи відновити кримськотатарський костюм у його первозданному варіанті, Ельвіра Софу дослідила музеїчні експонати. Там дійсно орнамент, прикраси, кольори — все приковувало погляд до верхньої частини одягу, до рук. А те, що стосується костюма, — дуже важливо, адже він передає характер, традиції і звичай народу. Хочу зауважити: роботи Ельвіри дуже вишукані, елегантні і витончені.

Навчила шити маленьку Ельвіру ще бабуся. А в 1984 році дівчина вступила до Ташкентського інституту текстильної та легкої промисловості, де опанувала фах інженера-конструктора швацьких виробів. Далі працювала модельєром при студентському будинку моде-

лейного інституту, художником-дизайнером в експериментальному цеху виробничо-комерційного товариства «Янгіоль-меблі». Але у дослідження кримськотатарського декоративно-прикладного мистецтва заглибилася лише переїхавши разом з рідними до Криму. Тут у 2001 році вона створила ескізний проект достеменних кримськотатарських костюмів, якому дали життя у Казані — в Палаті ремесел.

Щось шила Ельвіра власноруч, щось — за допомогою фахівців. Непросто і недешево було роздобути тканини і для нинішньої колекції — це натуральний шовк, який виготовляється у Франції.

Згідно із правилами, після своєї

третьої персональної виставки Ельвіра зможе вступити до спілки майстрів, одна з яких діє з центром у Ялті і є багатонаціональною, інша ж — кримськотатарська, її виникла вона через небажання керівництва першої приймати до свого складу нових людей. Членство у спілці стимулює творчий процес, сприяє популяризації діяльності майстринь. У деяких регіонах України було узаконено положення, згідно з яким реалізація подібних виробів не обкладається податками, і там, як розповідає Ельвіра Софу, народна творчість сягнула небаченого розмаху. Кримську владу така перспектива не зацікавила, і творчого сплеску тут не відбулося. Та Ельвіра не сумує, бо те, що вона робить для свого народу, не вимірюється в грошовому еквіваленті. Для виставки вона підготувала й аксесуари — фески, тюрбани, чалми, манжети, пояси, нагрудники, використання яких має особливе значення, бо може багато що пояснити без слів. Скажімо, опущені чи підняті манжети свідчать про готовність або неготовність приймати гостей.

Тож якою постає перед нами східна жінка середньовіччя? Стриманою, цнотливою, небагатослівною, величною, з витонченим смаком... Звичайні, час віні свої корективи. Але приемно було б бачити нинішніх Нурсултан схожими на сучасниць середньовічної цариці.

Тамара СОЛОВЕЙ

Ельвіра Софу і Ельвіра Черкезова

СТЕП НА ПЛЕЧАХ ТРИМАЮТЬ АТЛАНТИ

Чи мі діти та онуки, де наші витоки, якими були пращури, що з їхнього досвіду можна взяти в дорогу власну, народу та України як державі? Відповіді на ці запитання можна знайти в нашему минулому, зокрема, в часовому відрізку подій, що розгорталися у Подніпров'ї та Криму в період з III століття до нової ери і до III тисячоліття, — стверджує автор збірки прозових і поетичних творів «Пісня амазонки», виданої в 2011 році, Віктор Стус. Він сам родом із цих країв: народився в с. Михайлівському, а дитячі роки прийшли в с. Трудовому Новомиколаївського району Запорізької області. Закінчив відділення радіології Дніпропетровського механічного технікуму і філологічний факультет Дніпропетровського державного університету. Працював у районних періодичних виданнях Дніпропетровської та Запорізької областей.

У Криму — з 1980 року. Два роки працював заступником, а потім, до 1997 року, — головним редактором газети «Судацький вісник». Після переїзду в Сімферополь був співробітником кількох всеукраїнських видань — «Комсомольська правда» в Україні, «Труд», «Демократична Україна», «Кримська світлиця» та інших, нині — оглядач «Кримської газети». Тричі виборював першість у всеукраїнських конкурсах «Срібне перо», нагороджений срібною медаллю Нестора Літописця як лауреат всеукраїнського конкурсу «Економіка очима журналіста». У 2008 році в республіканському творчому конкурсі став переможцем у номінації «Журналіст року», а в 2009-му — «Журналіст року друкованих

царювання Амаги, ватажка роксоланів. Вона запам'яталася сучасникам тим, що з невеликим загоном увірвалася в Неаполь Скіфський (нині Сімферополь), розправилася з володарем і передала владу в руки його синові. Це був єдиний в історії столиці могутній царських скіфів випадок вирішення родинних чвар таким військовим способом і захоплення її під проводом жінки. Він підтверджує ім'я сармат — цармати. Їх вважають нащадками степових амазонок, косачок, поляниць — сміливих, витривалих, кмітливих і чарівних, схожих на сучасних українок.

Чимало дійсних фактів, легенд, звичаїв, обрядів та вірувань стоять у близькому. Про це, зокрема, говорили древні волхви, віduни, маги, пророки. Події, що відображені в поетичній літературі, якою відкривається збірка «Пісня амазонки», відбуваються в першій чверті шостого тисячоліття від створення світу, а точніше — за триста років до нової ери на землях Тавріди, нижнього Подніпров'я та Північного Причорномор'я. Саме в ті часи Скіфія втратила силу, а Сарматія її набирала, особливо в період

они України, а також Греції, Єгипту, країн Малої Азії. Чимало місця займають билиці та міфи про Атлантиду, легендарну острівну рабовласницьку державу, що існувала за 9,5 тисяч років до нової ери. Після виверження вулкана небаченої сили гіганtskyх хвилі поглинули її за один день.

У романі зображені реальні

люді: скіфські князі — Вепр-Гнур Шпакай, його син Савлай, афінський архонт і філософ Солон, цар Лідії Крез, володар Персії Кір II Великий, поети з острова Лесbos — Сапфо та Алкей, скіфський лікар в Афінах Токсарис, байкар Езоп. Центральна постать твору — скіфський князь Анахарсіс-Онохарко,

якому за рішенням ради старішин і вічно було доручено очолити так зване Велике Скіфське Посольство до Греції у 588 році до нового літочислення. У 2012 році виповнюється 2600 років від початку цієї благородної місії. Як людину неординарну, обдаровану, освічену Анахарсіса часто називають одним із семи найвизначніших мудреців античного світу. Він обирається членом афінської ради старішин, неодноразово ставав переможцем Олімпійських ігор, чимало зробив для примирення воюючих країн. Був відважним мандірівником-дослідником. Однак на батьківщині, у рідній Скілоттії, ім'я видатного земляка пішло у небуття. Чому? Про це детально розповідається в романі. Життя Анахарсіса обігралося трагічно: після повернення з багаторічних поневірянь у рідні краї його з лука вбив брат Савлай.

Позбавити історію України хоч кількох «бліх плям» з чорною ознакою власноручно. Стуса надихнули матеріали дослідників давнини, перш за все Юрія Шилова, Сергія Плачинди, Олексія Воропая, Олександра Асова, Юрія Петухова та інших, а також проект газети «День» — «Україна Incognita». Саме після ознайомлення з ними з'явилися на світ його повісті «Царіца Амага — дональма», оповідання «Пісня амазонки», «Таврські сходи», «Дива Стефана Сурозького». Тоді ж довідався про фрагменти з життя Анахарсіса або, як його називали в Скілоттії, Онохарка (жив за неточними даними з 613 до 546 року до нової ери). Чим глибше вникає в нього вчина, тим більше знаходить в співзвучностях з реальними сьогоднішніми, ще раз пересвідчиваєш, що минувши — великий учитель...

Валентина НАСТИНА

МОВА ВИВІСОК

ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ДОСЛІДЖЕННЯ «КРИМСЬКОЇ СВІТЛИЦІ»

(Закінчення. Поч. у № 17-19)

Можна зрозуміти, коли севастопольці перекладають словосполучення «Азовські ковбаси», але я був відверто здивований, коли в районі Академмістечка побачив кафе з двомовною назвою: «Эльбрус / Ельбрюс». І це в мікрорайоні, де українців не менше 90 відсотків! Причому, українське слово розміщене внизу, під російським, що є порушенням Закону про мови. Можна б стерпіти таке у Феодосії чи в Керчі, але не на місці колишнього села...

Центр Києва стає все більш і більш мовнопроблемним. Ніхто за «советів» не став біи перекладати слова «Квіти» чи «Ельбрюс». Недовго висіла б і вівіска «Червона капелюшка» (такий ресторан знаходиться на вулиці Петлюри, 20), бо будь-який вчитель української мови підправив би, що «капелюшок» — слово чоловічого роду. А тепер демократія, і всі вважають себе величими знавцями української мови. До того ж, торгівля значною мірою не в руках українців, кафе, ресторани також. Тому й зустрічаємо: «Мережа ресторанів «Два гуся», «Меха. Хутровий салон «Екатерина», «Суші бар «Пушністий» Японська кухня».

Мабуть, вивчити пригади японської кухні, а заодно підучити українську мову (тоді б знали, що правильно — «пухнастий») просто нереально...

А ось ще зразок двомовності, ні — тримовності: «Кафе «Восток» Смачна східна кухня». А далі — арабська в'язь... Про арабську на Майдані Незалежності забути було б гріх, ми ж такі відкриті і толерантні... І зовсім ніякого перекладу не треба, коли йдеться про речі, святі для росіян: «Бліни с пылу, с жару! Никого не слушай, а блинчиков покушай. Кто не кушає блінов, тот не видит сладких снов». І ще «Бліни, очень вкусные бліни!» Так залипло кіоск з усіх боків, українську там, дійсно, ніде впихнути... І це недалеко від університету і пам'ятника Тарасові Шевченку!

* * *

Оскільки піца до російської кухні не належить, то тут державна мова допускається. Тому зустрічаємо біля Бессарабського ринку: «иль Патіо. Піцца, паста, гриль», а поряд: «ель Патіо. Піца, паста, гриль». Щоправда, російський стенд виготовлений у двох примірниках, а український лише в одному. Хоч яксьо та мусить бути дискримінація? Щоб не «заривалися» хохли.

А ось уже значно поійтніше: «Дом детской одежды «Нежный возраст». Все це величезними літерами. А вище мікроскопічними: «Ніжний вік. Дім дитячого одягу». Або таке: «Сеть магазинов горячих путівок», а нижче: «Мережа магазинів горячих путівок».

Інколи трапляються приємні винятки: українсько-китайська або українсько-японська двомовність без посередництва російської. Скажімо: «Китайська кухня «Харбін», а поряд китайські ієрогліфи, які я тут не можу передати при всьому своєму бажанні. Але хоч Київ і є, за словами Мустафи Найєма, «по-настоящему українським городом», все ж російську тут не забувають, хоч під якимось соусом та впихнуть. Скажімо: «Японська кухня. «Сім самураїв», далі японський переклад, а вище російською: «Доставка сушки і пива». Або зовсім без японської,

зате з російською: «Яктория / Японська кухня / Японская кухня». Трапляється і російсько-єврейська двомовність: «Шатер Авраама», а далі те ж саме на івріті. Обійшлися, як бачимо, без української. Або ж ресторан «Тифліс», а далі переклад грузинською.

Інколи трапляється... суржико-українська двомовність. На одному з магазинів помітив таку рекламу: чотири рази повторюється словосполучення «Каміни. Германия» і тільки один раз «Каміни. Німеччина». Отже, й тут перевага суржiku, а не української мови.

Тому, коли Мустафа Найєм писав: «Не надо искоренять русское», то він, м'яко кажучи, перебільшував загрозу. Ніхто російської мови не викорінє. Просто є спроби захистити українську, але не вистачає інформаційних ресурсів, щоб пояснити це всьому населенню. Ми програємо інформаційну війну, пане Найєм, а не викорінюємо інші мови. А «Кримська світлиця» намагається бодай щось виправити у цій сфері.

Тому й додвомимо до відома читачів, що проголошена деякими політичними силами двомовність поступово... втілюється у життя. Причому, значно швидше там, у тих сферах, де перед цим існувала українська одномовність, і дещо повільніше у тих регіонах, де панувала виключно російська мова, і українських «ніш» майже не було.

Здавалося б, яка потреба перекладати цілком зрозумілі слова у прийківському Ірпені? Але й тут двомовність пускає свою коріння: «Світ канцелярія» — горизонтальний напис на магазині чорною фарбою, і тут же вертикальний синьою фарбою: «Канцтовары». А ось демонстрація мовної ієархії, яка починає входити в моду: угорі напис «Двері Белоруссии», трохи нижче «Бронедвері», а ще нижче скромний напис українською: «Двері». І це в Ірпені! Що ж тоді говорити про Київ, де дійсно багато туристів і приїжджих? І вже і не здивувався, коли біля одного київського будинку зустрів тримовний напис саме у такій послідовності: спочатку англійське «No parking», нижче російською: «Не парковаться», а ще нижче українською: «Не паркуватися». От вам і «школа престижності» мов, от вам і «ненависть к чужому» та «искоренение русского». Те, що український громадянин афганського походження повторює московську точку зору, говорить про наш програш у інформаційній війні.

ДНІПРОПЕТРОВЩИНА І ДОНБАС

Між цими регіонами та різниця, що Дніпропетровськ виглядає більш зросійщеним, аніж область загалом, а Донецьк навпаки, — найбільш «українізованім» з-поміж решти великих міст і шахтарських селищ. Повторюю, йдеться саме про мову вивілок, а не про якісні показники.

Якщо у Дніпропетровську візуальний простір «зросійщено» майже на 60 %, то у Кривому Розі лише на 20 %. І мову в цьому великому місті можна почути — не менше третини криворожців спілкуються якщо не чистою українською, то принаймні суржиком. У селах і маленьких містах мова живе (особливо на Правобережжі), зате чим більше до вугі-

льного Донбасу, тим її менше.

У самому Донецьку українські вівіски починають з'являтися (трeba ж якось замилувати очі київським чиновникам!), а ось у провінції все залишається по-старому. Між Донбасом і Дніпропетровщиною тут чимала різниця, хоча для пересічного галичанина це майже однакові у мовному плані регіони.

* * *

Аналіз почнемо з Дніпропетровська. Певні позитивні зрушения тут є, але і зараз українських вивісок у місті набагато менше, ніж було в Харкові тридцять років тому. Проголошена Партиєю регіонів двомовність поступово втілюється у життя. Якби ж такі помітні зміни були і у мові спілкування городян! Але ж ні, там поки що непохитна одномовність... А ось вивіски — будь-ласка:

«Корпорация «Сибирское здоровье». Трости ниже «Сибирское здоровье»; «Европейская обувь (Взуття) Европейская обувь»;

«Комп'ютерна академія «Шаг»; «Кури гриль. Пышки. Картофля фри»;

«Магазин взуття / Мир обуви»; «Клуб красоты «Идalia» Клуб красоты»;

«Кафе «Вечеря» ждем вас с 11.00 до 23.00»;

«Магазин «Мир одежды» работает с 9.00 до 19.00 без выходных»;

«Найкращі закуски. Морские»;

«Люксоптика. Сонцезахисні окуляри. Оправи, захисні лінзи».

Помилок, до речі, вистачає: «Взуття. Нова колекція». Треба було б «Нова колекція» або «Новая коллекция». А ось інша недоречність: Клуб «Біла лощадка». І є магазин «Зумруд», вулиці Робоча, Глінкі, Тітовська... Коли вже Дніпропетровськ зрозуміє, що є українські слова: «конячка», «Смаргад», «Робітница», що «Глінки» і «Титова» виглядало б краще? І не від доброго життя, певно, з'явилася вивіска «Громадська організація «Сила, краса, здоров'я»... Кілька десятиліть активної русифікації — і до чистої мови прийти надзвичайно важко. Залишається «суржик» як немінуча переходна стадія. Його більше, ніж у Донецьку. І можна сміливо прогнозувати: якщо Донецьк зробить спробу українізуватися більше на 40-50 %, то і він не уникне «суржикової» стихії. Просвітнія шахтарської столиці повинні це врахувати.

* * *

Ось як виглядає двомовність у Донецьку:

«Дом книги «Літера»;

«Этнокafe «Стопікан»;

«Сокол». Техніка домашнього комп’ютеру»;

«Сеть магазинов «Діадема»;

«Парикмахерская «Красуня»;

«Торгівельна мережа «Никотин»;

«Закусочна «М'яско»;

«Магазин «Україна» / Гастроном «Україна»;

«Кінопалац «Звездочка»;

«Лкента». Салон білизни;

«Донецький торговий дім «Белшина» / Белорусская шина.

В інших містах області та ж саме:

«Похоронные услуги «Скорбота» (Макіївка);

«Меблі / Мебель» (Шахтарськ);

«Родина бібліотека» / «Семейная библиотека» (Дружківка) тощо.

В загалі, Донецьк виглядає дуже інтернаціональним і «глобалізованим».

Вага мови вивісок відповідає вагі мови місцевої еліти.

Інколи трапляється... суржико-українська двомовність.

ним». Англійських вивісок тьма-тмуща, не бракує італійських, німецьких, французьких, є навіть турецьких! Нерідко можна зустріті таке: Будівельні матеріали «Будапешт», Строительный универмаг «Вільнос», Автозапчасті «Кореець» і т. п.

Цією відкритістю світові Донбас пишається, а ось українського патріотизму йому явно бракує. Місцеві просвітні розповіді, що у Вугедарі відкрили кафе «Хохлушка», а своєрідною рекламиють там зображення козака, який тримає на відлелі (зробленій у вигляді тризуба) закуску — огірок. Ось така повага до національних символів... Тому з впевненістю можна сказати — якщо демократія «зашкодила» за межі здо-рового глузду, то це погано.

РОСІЯНИМ НЕКОМФОРТО?

Знову повернемося до тези «викорінення російської» і «ненависті» до цієї мови. Мустафа Найєм лише озвучив те, що в головах у мільйонів. Але дивно, що найбільше про це кричать там, де української майже немає.

То чи є насправді «викорінення»? Нехай про це скажуть вивіски. Їх ніде не бракує — і прорадянських, і ностальгійно-імперських, і глибо-ко народних:

«Агентство визуальной рекламы «Ваше сім'я» (Сімферополь);

«Ресторан «Тургенев» (Київ) — ба-чите, і про вимову подбалі!

«Бабушкин кофе» (Чернігів);

«Русская баня» (Черкаси);

«Баня «У Михалыча» (Чернігів);

«Купеческие ведомости» (Донецьк, Макіївка);

«Русь» (Донецьк);

«Святая Русь» (Сімферополь);

«Кумушка» (Київ)

Можна додати та ж «Сибирськое здоровье» у Дніпропетровську — не написали ж «козацьке»... Не бракує аптек і кафе «Даша», «Наташа», «Дашенька» і «Наташенька» — при-чому не лише на Південному Сході, а й на решті території України. Опосередковано підтримують по-зиції російської мови і тішать амбіції етнічних росіян навіть такі, українівні начебто, написи:

«Хліб «Булкін» (Сімферополь, Феодосія);

«Мийка «Мочалкин блоз» (Бровари, Київська область);

З АРХІВУ «КС»

Аділє Меметівна Емірова народилася 1933 року в м. Ялті. Закінчила філологічний факультет Самаркандського державного університету. Доктор філологічних наук, професор кафедри російської філології Кримського інженерно-педагогічного університету. Член Національної спілки письменників України. Авторка книг «Невидуманні розповіді», «Феномен Джениза Дадгана», «Японські мотиви» та ін., численних публікацій віршів, оповідань, літературно-критичних статей.

Пропонуємо увазі читачів спогади Аділе Емірової про депортацию кримських татар.

ПЕРЕДМОВА

Я написала ції спогади в серпні 1989 року. А через чотири місяці отримала 11-й номер журналу «Новий світ», в якому друкувався роман О. Солженицина «Архіпелаг ГУЛАГ». У розділі 4-му, що має назву «Заслання народів», я знайшла півсторінки (стор. 165) про виселення з Криму кримських татар. Мене вразив збіг образу, використаного О. Солженициним і мною, — який вигляд мав Крим у день виселення кримських татар 18 травня 1944 р.: «Мабуть, з повітря, з високих ер це мало вигляд величний: загудів моторами одночасно весь Кримський (щойно визволений, квітень 1944 р.) півострів, і сотні змії-автоколон поїздили по його прямих і крученых дорогах». Коли я писала ці спогади, я бачила усе це згори, «з висоти вічного неба».

* * *

Коли я дивлюся на тебе, земле моїх предків, згори, з висоти вічного неба, ти нагадуєш мені... Шо ж нагадуєш мені ти? Ти нагадуєш мені розстелену овечу шкуру. Такі шкури були майже в кожній татарській оселі. На них, кинутих на підлогу або тапчан-сіт, сиділи в довгі зимові вечори. І порівняння це — Кримського півострова з розстеленою овечою шкурою — не випадкове, а закономірне для мене, кримської татарки: овець я бачила з дитинства, вівчарство «в крові» мого народу. Відомо, що порівняння, метафора тонко і точно характеризують не стільки порівнювальний предмет, скільки самого оповідача, того, хто порівняє, бо черпається з глибинних сфер його свідомості, з підсвідомості, обумовленої генетичною пам'яттю народу, до якого оповідач причетний. Так, для Анни Ахматової «генетично» вправданим було порівняння хмарини з білчиною шкуркою: хмарина у небі високім сірі, неначе розстелена білчина шкурка...

Ти завжди і повсюди зі мною і в мені, мої Вітчизно. Внутрішнім зором я бачу зубчасту крайку гір над Ялтою, ті дороги, по яких ходили мої дитячі ноги, — вздовж річки і вище, через вершину Вільга, до селища Ай-Василь (нині Василівка), в якому жили усі мої родичі по материнській лінії. Моя ноги пам'ятаю і шовковисту пружкість опалої глиці, якою встелено твої сухі, світлі і вроочисті, як собори, соснові ліси. Мої руки досі відчувають шорсткість вимурованої з дикого каміння стіни навпроти нашого будинку, яка огорожувала територію мечеті і старого кладовища; перехняблені надгробки з арабськими написами визирали з високої трави, як білі черепи. (Мечеті вже немає, а на місці могил зведені будинки). Моя вуха чують, як вечорами стрекочуть цикади в твоїх запахущих садах і гаях. Я пам'ятаю, як пахне твое повітря — ароматами моря і трав, що ростуть лише там, на моїй батьківщині. Я відразу візнала ці звуки і ці паҳощі, коли через тридцять літ після переселення вперше приїхала до Криму, і відразу згадала баладу А. Майкова «Ємшан» з її кінцевими рядками: міліша смерть у ріднім краї, ніж слава десь на чужині!

Моя душа пам'ятає тебе і буде пам'ятати до найостаннішої миті.

* * *

Рано-вранці 18 травня 1944 року, коли ми, мати і троє дітей, сідали, до нас увійшов офіцер і сказав, що

анітрохи не соромлячись її присутності.

Мій портфель! Зовсім новий, чудового зеленого кольору, з двома зовнішніми кишенями; цей портфель мені купили на «товчку». Скільки разів, тримаючи його в руках, я передчувала радість, з якою восени піду в школу. А противний дядько-офіцер взяв, не спітившись дозволу, мій портфель! Це збурювало мене більше, ніж те, що нас вигнали з дому і кудись повинні поїздити. Цього мій дитячий розум ще не усвідомлював. А ось віднятий портфель — це ж трагедія! Це образа на все життя!

Уже пізно вночі нас набили у вантажні машини і повезли через Ай-Петрі на якусь залізничну станцію. У машині я спала. Лише зірдка, коли дуже підкидало на вибоях, я розплющувала очі і бачила над головою нічне небо. Коли я прокинулась в черговий раз, то між дерев побачила далеко внизу щось велике, мерехтливе, живе. Море, — згадавася я. Натужний рев машин, що важко здіймалися по серпанти-

відстали в дорозі. А скільки померлих від хвороб і голоду залишилось на перонах і на узбіччях залізниці після відходу поїзда! Не встигали викопати яму і поховати, навіть без дотримання мусульманських обрядів. (За свідченням НКВС, з Криму було виселено 183 155 чоловік. Близько двох тисяч померло в дорозі, понад 40 000 — в перші 5 років у нових місцях від голоду і хвороб).

Через деякий час у вагонах налагодився сякій-такій побут. Були вибрані старости, які приносили і роздавали хліб. На великих станціях кілька разів видавали суп. Ну звідки нам було знати, що всі методи і форми депортації великої кількості людей — теплушкі, конвой, роздача їжі на станціях тощо — були давно апробовані і відпрацьовані: розкуркулювання, яке супроводжувалось депортациєю мільйонів людей у Середню Азію і Сибір, потім репресії 30-х років, потім, в 1941-му, переселення людей з Прибалтики, потім — з Кавказу, з Калмикії... Мабуть, «родовід» цих вагонів-теплушок, призначених для

біч і радили гарній погоді і тому, що «ми їдемо, їдемо, їдемо в дуже далекі краї...» (з дитячої пісеньких років).

Мабуть, в районі Донбасу (мені запам'яталися терикони) поїзд повільно йшов вздовж полів. Погожий весняний день, безкрайні поля, ясне небо, тепло. Ми, діти, сидимо у дверях вагона. Нам добре. Ген у полі, неподалік від залізничної колії, працюють люди. Вони випростоються і проводжають наш поїзд поглядом. І ми привітно замахали руками. А вони — у відповідь — погрозили нам кулаками і лопатами і щось загукали. (Мабуть: «Зрадники! Запроданці»). І не раз згодом доводилось чути ці слова. І завжди це було боліче і образливо. І цей жахливий контраст — від ейфорії до грубості, неприхованої злоби і погроз — вріався в дитячу пам'ять на все життя.

Інколи в вагоні чулися наспіви. Це були сумні народні пісні. У нашому вагоні в когось знайшлася скрипка. А в моєї старшої сестри був гарний голос — мецо-сопрано. Її просили співати, і вона співала

Аділє Емірова

З ВИСОТИ ВІЧНОГО НЕБА

натах. А офіцер ходив за нею слідом, придивлявся до речей, казав, що йому у нас подобається, що він сам буде тут жити, а ось на цьому ліжку — спатиме.

Що ж взяти з собою? Ось оцио велику стьобану ковдру: вистачить всім чотирьом відкритися. Треба взяти документи: ось трудова книжка чоловіка, свідоцтво про народження дітей. Дісталася їх з шухляди комода, та так і залишила на столі. Поки мама металася по кімнатах, віддаючи нам із сестрою якісь сумбурні розпорядження, я кинулась перш за все до свого «благаства» — синього оксамитового ридикюлю з ручкою-петлею, в якому зберігалися два разки намиста, і більше не випускала його з рук. (На якісь залізничній станції, вже в Середній Азії, це намисто довелося обмінити на їжу). Так ми й вийшли з дому з тим, що змогли взяти в руки.

Вийшли назавжди. Біля мосту на вузлах і мішках сиділи люди. Чутно було гучні голоси, плач. Сусіди, виявляючись, взяли з собою мішок борошна і овечу тушку. Хтось приніс навіть подушки і ковдри. Тут мати спохвасилася: не взяли нічого з їжі та посуду. Старша сестра з малою залишилась на місці, а ми з мамою садами — по дорозі йти боялися — повернулись додому.

Ми жили на другому поверсі. Двері були зачинені. Мати приставила до балкона драбину, і ми потрапили всередину. Були зачинені і двері до кімнат. Мати розбрала віконне скло, і я візла до кімнати. За порадою мами взяла ножиці, кастрюлю, три великі і одну маленьку (для найменшої сестрички) ложки. В навколо, зняті з подушок, насипала борошна. Потім пішли в сарай, мама зарубала курку, а козу, куплену два тижні тому на останній гроші, ми відделили до сусідки. До неї ж віднесли швейну машинку і великий персидський килим. Мабуть, мати сподівалася, що незабаром повернемося.

В очікуванні машин просиділи до самого вечора. Поруч ходили солдати і офіцери. Кілька разів потрапив на очі той офіцер, який вранці заходив до нас. В його руках був мій портфель. В ньому щось побрязкувало. «Наши срібні ложки», — сказала мати. Він узяв їх ній,

ну дороги на Ай-Петрі, високі зірки над головою, прохолодне гірське повітря, далеко внизу море, — все було таємничим і урочистим. Я не відчуvalа, що прощаюся надовго — назавжди з цим небом, з цією землею, з цим морем.

Вночі нас посадили в товарні вагони. Спритніші і сильніші зайняли найкращі місця — на нарах. Нам дісталось місце на підлозі, біля сaminих дверей.

У перші дні нас не годували. На кожній станції всі висипали з вагонів. Жінки, миттю спорудивши пічки з каміння, ставили на них кастрюлі і варили сяку-таку юшку. Кілька разів мати намагалася зва-

передезення саме людей, можна віднести до початку століття. Вони живувчі, ці вагони, не тільки як феномен нашого життя, а й самі по собі. Ось в нашому вагоні, наприклад, за 25 років до нас міг їхати доктор Живаго зі своєю родиною: «Доктору Живаго пощастило по-трапити у лівий кут передніх нар, до тъмного продовгуватого віконця під самісінькою стелею. Антоніна Олександровна уперше подорожувала в товарному вагоні. При повантаженні в Москву Юрій Андрійович на руках підняв жінок на висоту вагонної підлоги, на краю якої ходили важкі висувні двері...»

Читаючи ці пастернаківські ряд-

старовинні журліві пісні під акомпанемент скрипки. Дуже швидко, вже на другому тижні нашої сумної дороги на чужину, почав складатися й вагонний фольклор: складалися нові слова, які виникнували на мотивах старих пісень. Коли сестра співала «Оселі наші високо. На вікнах — занавіски чорні. Як важко з вітгизною розлучатися. Кому ж бо плакати, як не нам?» — усі в вагоні підспівали і плакали.

Наша сім'я іхала без батька. Всіх дорослих мужчин села (і відього Криму) за п'ять днів до виселення мобілізували в трудармію. Це була заздалегідь спланована акція, яка мала за мету не допустити можливого спротиву населення і полегшити тим самим переселення народу. Це був уже не раз апробований метод, наприклад, на Кавказі. Батько згодом розповідав, що мужчин зобов'язали добрatisя до Сімферополя своїм ходом; звідти їх повинні були везти в центральні області Росії. П'ять днів він ішов від села до села з якимось попутником і лише ввечері 17 травня дістався Сімферополя. Залишився ночувати у знайомих. І тієї ж ночі, під ранок, до них зайшов офіцер з трьома солдатами і оголосив про переселення. Батькові не дозволили повернутися в Ялту, і він поїхав з гостями дому.

Думка розпушката нас не залишала батька. На кожній станції він намагався дізнатися, куди були направлені поїзди з мешканцями Ялти. Нічого з'ясувати не вдавалось: ніхто не хотів відповісти на такі запитання.

31 травня, розповідав батько, їх висадили на станції Великоалексєвська (під Ташкентом) і повезли в якийсь радгосп, кілометрів за 7-10 від залізниці. Щодня, протягом тижня, батько ходив звідти на станцію з надією дізнатися що-небудь про ялтинців. Вранці 6 червня батько сидів у чайхані неподалік від станції. Хтось гукнув, що йде черговий татарський поїзд. Батько кинувся до поїзда. В якомусь вагоні помітив знайомих, які повідомили йому, що ми в 17-му вагоні. («17-й вагон, я ніколи не забуду цей номер»), — казав мені потім батько. Він кинувся рахувати вагони. А нам уже хотіло встиг повідомити, що батько шукає нас.

Рустем Еміров. «Потяг смерті»

Усі сусіди звільнили прохід, і ми, три дівчинки, стали у дверях вагона, видивляючись батька. А мати не могла від хвилювання встati на ноги, вона сиділа на вузлах з пожитками і плакала. І ось ми побачили батька, який так поспішав, нашого високого, сироокого, найкрасивішого у світі тата. «Тату, татку!» — вигукнув хтось із нас. Заплакали жінки.

«Мабуть, я колись зробила щось добре, — так кажут, коли людині несподівано випадає радість», — не переставала до самої смерті говорити моя мати, загадуючи той день. Це був справді великий день у нашому житті. Це був наш порятунок. І якщо ніхто з нашої сім'ї не помер у важкі роки, то цим ми завдячуємо щасливому випадку, що поєднав нас з батьком. І ще, безсумнівно, працьовитості й наполегливості матері.

(Моя мати! Як вона боролася за наше життя! Вона, яка виросла в сільській родині, з дитинства працювала на землі, з перших днів життя на новому місці завела гопод. Вона навчилася варити нам кашу з недозрілого кукурудзяного зерна. З картопляних лушпайок пекла гіркувати на смак чорні балабушки. Ночами ходила поливати город; воду для поливу розподіляла по черзі, часто зі сварками і бійками, а вночі було легше взяти воду — провести її з центрального арика на свою ділянку. Працювала, не шкодуючи себе. І раніше всіх пішла з життя. Ми всі живі: батько, вже 93-літній, три дочки з дітьми і внуками, а матері з нами немає давно, вже 17 років. Лежить вона самотньо на кладовищі в маленькому середньоазіатському містечку, так далеко від свого родового цвинтаря в Ай-Василі, де спочивають вічним сном усі її предки. Гайгай! Давно нема того цвинтаря. І багатьох інших татарських кладовищ у Криму вже нема: їх зрівняли з землею, кам'яні надгробки використали для будівельних потреб, а на місці кладовищ, за свідченнями очевидців, зведені будинки. І живуть в них люди, не знаючи того, що ходять вони по кістках цілих поколінь татар.

Ах, мамо! В тебе було стільки життєвих сил, енергії! Ти була така наполеглива в досягненні своїх маленьких, зв'язаних тільки з сім'єю сподівань. В чому було призначення твоєго життя? Я не знаю відповіді на це запитання. Можливо, в тому, щоб вирости трьох дочек? Власти в них душу? Навчти рідної мови і рідних пісень? Я в думках припадаю до твоєї могили і плачу. Я не можу сказати навіть: «Спи спокійно, мамо!» Хіба у чужій землі спиться спокійно?).

Далі батько поїхав з нами. Того ж дня, 6 червня, наш поїзд підійшов до станції Беговат (нині — Бекабад) Ташкентської залізниці. Вивантажились біля колії. Тут же почали підходити вантажні автомашини, в яких нас повезли в колгосп і радгосп. Ми потрапили до радгоспу з дивною назвою — «Дальверзін-2».

Житло для нас не було готове. Кілька місяців ми жили прямо на землі, під тополями, перед школою. (Через багато років, закінчивши університет, я приїхала в цю школу викладати російську мову і літературу). Згодом нас розселили по бараках. Нам виділили маленьку кімнатку з цементованою підлогою, її і спали на підлозі.

Що було потім? Ми всі часто хворіли. Зима 1944-1945 років була дуже холодною. Одяг і взуття у нас не було, тому ми з сестрою тієї зими не ходили в школу. Було голодно. Мені постійно хотілося їсти. Раз на день спецпереселеням видавали по тарілці супу з громадської їдалні. Хліб, як і скрізь в ті роки, видавався по талонах. За хлібом звичайно ходила я. Пам'ятаю багатогодинні черги, п'янливий до запаморочення голови запах свіжого хліба, который привозили у фургоні, і незвичайний смак хліба

них скоринок, які я маленькими шматочками відщипувала дорогою додому.

Досі пам'ятаю і маленькі радощі тієї пори. Наступного літа мати купила на базарі нам з сестрою саморобні ганчір'яні туфлі (їх шили корейці) і домоткані ситець в червоно-бліу кілтінку (ткали узбечки), з якого вона пошила нам плаття. І ще пам'ятаю надзвичайно смачну рисову кашу, зварену на молоці, якою нас пригостила подруга сестри, кореянка на ім'я Таня. (Спасиби тобі, Таню! Я досі пам'ятаю тебе. Навіть пам'ятаю твоє чудове жовте плаття у зборочку). Я була просто вражена тим, що прості люди можуть істи такий божествений харч!

Через два роки ми перебралися в місто, де я закінчила середню школу. Я рвалася вчитися далі. Але вихід не могла до отримання доволу з республіканського центру у справах спецпереселенців. Довгожданий дозвіл надійшов 19 серпня, а 21-го я вже була на заразуванні. І тут мені двічі допоміг випадок: я приїхала саме в день заразування, ні на день пізніше, і я була заразована без екзаменів, тому що в ті роки медалісти не складали вступних іспитів.

У моїх спогадах немає особливих трагедій. Можливо, вони обминули саме нашу сім'ю. Але вони були. В інших сім'ях були і нещасти, і хвороби, і розлуки, і загибелі близьких. А хіба це не трагедія: цілий народ було принижено і скривджене, приречене на фізичну смерть, нарешті просто пограбовано? Виросло ціле покоління неосвічених або малоосвічених людей. Формально перепоною для продовження освіти була необхідність отримання візи на в'їзд у ті міста, де були середні спеціальні і вищі навчальні заклади. Візи найчастіше не вдавалися, відмова ніяк не мотивувалася. Моя сестра, наприклад, саме з цієї причини не змогла продовжити свою освіту.

* * *

Спекотний липневий день 1974 року. По дорозі від Чуфут-Кале вниз до Бахчисараю іде жінка. З її очей невтримно біжать слези, рот кривиться від пронизливого болю, якого раніше ніколи не відчувала. Це я, кримська татарка, котра вперше після депортатів приїхала в Крим, в Ялту — там я народилася. А з Ялти поїхала з екскурсією в Бахчисарай. Це потім я зрозуміла, що мої слези були виявленням несподівано вибухлого почуття своєї причетності до цієї древньої землі, гіркого усвідомлення віднятості батьківщини, насильно перерізаного коріння, виявленням пам'яті про пережиті злигодні і страждання.

Земле моя! Вітчизно моя! Ти — маленький зелений листочок, що приліпився до крутого боку нашої планети. Але мої очі дивляться тільки на тебе. Моя душа пам'ятає тебе і прагне до тебе. Ти снішша мені й досі. Останнім часом я часто плачу, загадуючи про тебе. Плачу безмовно і гірко...

Кому ж плакати, як не мені?
Кому ж плакати, як не нам?
Самарканд, 24 серпня 1989 —
6 грудня 1989 р.

ПІСЛЯМОВА

Ось уже п'ять з половиною років, як я живу в Криму. Я гадала, що тут, на батьківщині, я перестану плакати. Але ж ні, як тільки забринить журавлива татарська мелодія, серце мое здрігается і очі переповнюються слізами. Я плачу і через своє невлаштоване життя, і за свої померлім батьком, який встиг поїсти на батьківщині тільки 52 дні, і за похованою в Узбекистані матір'ю, і за своїм нещасним народом.

Ми досі всі плачемо.

Коли ж ми будемо сміятися?

Сімферополь, 20 квітня 1996 р.

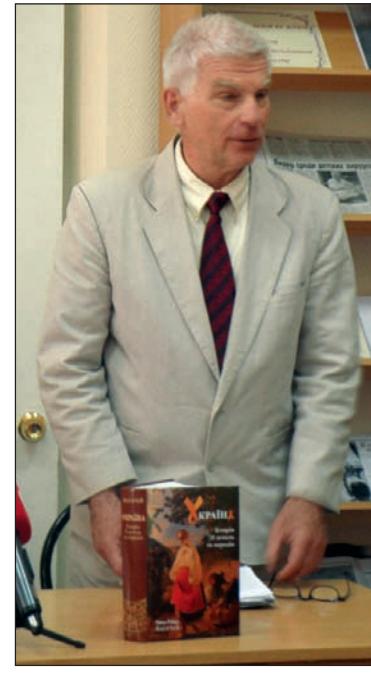
Переклад
Данила
КОНОНЕНКА
та Ірини КОНОНЕНКО

ІСТОРІЮ УКРАЇНИ ДОСЛІДЖУЮТЬ У ТОРОНТО

Зі сходу на захід країни прокладають свій маршрут учасники презентаційного туру книги «Україна. Історія її земель та народів»: автор — професор Торон토ського університету Павло-Роберт Магочій і науковий консультант Надія Кушко (Канада), вдавець Валерій Падяк і редактор Лариса Ільченко (Україна). Розпочавши поїздку 1 травня з Харкова, де надруковано тритисячний тираж цього об'ємного україномовного видання обсягом майже 900 сторінок з картами, таблицями і покажчиками імен, географічними та адміністративними назвами, вони зробили зупинки для зустрічей з читачами, науковцями і студентами ВНЗ у Полтаві, Запоріжжі та Сімферополі.

З Кримського півострова їхня дорога проляже в Миколаїв, Одесу, Київ, Львів... А кінцевою точкою в маршруті завдовжки майже п'ять тисяч кілометрів стане 18 травня Ужгород. Саме тут було здійснено всі редакційно-видавничі роботи з випуску книги, яка в первісному варіанті не призначалася для читачів в Україні. Її перше видання з'явилось у 1996 році в Канаді англійською мовою з метою забезпечення населення, у першу чергу студентів Північної Америки, інформацією про історичне минule цієї нової держави на карті Європи. У 2010 році у видавництві Торонтоського університету вийшло друге, суттєво доповнене та перероблене автором видання цієї книги.

У передмові до нового П.-Р. Магочія пояснює, чому через п'ятнадцять років виникла необхідність внесення вставок і цілів розділів у написану ним раніше історію другої за територією європейської держави — України. За цей період відбулися значні зміни в її суспільно-політичному та економічному розвитку, а у виданні наукової літератури щодо різних аспектів україністики в світі стався справжній вибух. Результати цих наукових досліджень та останні події і доповнені книгу, що складається з десяти частин. Перша з них розпочинається відомостями про докійські часи, а завершується аналізом історичного розвитку території нинішньої України періодом Другої світової війни та після, що відбулося з часу здобуття Україною незалежності в 1991 році. Більшу увагу порівняно з першим виданням автор приділив ролі симфонічної музики та опери в українському національному пробудженні XIX століття, питанням соціалістичного реалізму та соціалістичного змагання в ранній радянській період, а також польсько-українському конфлікту наприкінці Другої світової війни. Він зробив акцент на політній характер України в її минулому і сьогодені, зокрема, додав більше інформаційного матеріалу про росіян, поляків, греків, румунів, кримських татар у національному складі населення, а також про народи, які не згадувалися в першому виданні — болгар, чехів і молдаван. Автор визнає факт існування нині в світі не єдиної української діаспори, а діаспор з України різно-

го етнічного походження.

Перед виданням історії земель України та її народів у перекладі з англійської мови українською П.-Р. Магочій поставив собі запитання: чи буде цікава українському читачу версія історії батьківщини з точки зору іноземця, який хоч і має родинні корені на Закарпатті, але сам народився уже на американському континенті і знаходиться далеко, за тисячі кілометрів від об'єкта своїх досліджень: більше десяти років працював у Гарвардському університеті США, нині — професор кафедри українознавчих студій факультету історії та політології Торонтоського університету. Чи зможе він додати щось нове про територію, з часу здобуття населенням якої державної незалежності двадцять років тому написано багато різних книг історико-соціологічного, правового, національного та іншого змісту? Принаймні сам він прагнув це зробити. Значну консультаційну допомогу, особливо з новітньою історією України, йому надала Надія Кушко, яка народилася на Закарпатті, а нині працює в Торонтоському університеті.

Навіть якщо якесь його висновки і трактування будуть здаватися заради сміливими чи суперечливими порівняно з іншими дослідниками, — вважає вченій, українці все одно повинні знати, як іншою історією описує іноземець для іноземців. Це буде корисно для них у розумінні власної державності, формування її іміджу в світі. Цю точку зору автора підтримали фінансами два американські підприємці — Джеймс Темерейт із Торонто, родина якого походить із Донбасу, та Алекс Ровт із Нью-Йорка. Його предки приїхали в Америку із Закарпаттia.

На презентації в Кримськотатарській Республіканській бібліотеці ім. І. Гаспринського в Сімферополі Валерій Падяк, директор видавництва, що виконало оригінал-макет книги, в оформленні обкладинки якої використано репродукцію картини Тараса Шевченка «Катерина», як науковець зазначив, що авторська концепція викладу багатопланової і багатоетнічної палітри сучасної України корінним чином від-

різняється від інших книг, написаних на цю тему, а як викладач Пряшівського університету Словаччини рекомендує її студентам для використання в навчальному процесі. Вона продається в книжкових магазинах по 50 гривень. У цій реалізаційній ціні закладено лише четверту частину від реальної вартості видання, щоб його найбільша кількість примірників змогла потрапити в бібліотеки та читальні залі країни для користування.

Депутат Верховної Ради Автономної Республіки Крим, заступник голови Меджлісу кримськотатарського народу Рефат Чубаров, прочитавши книгу канадського професора П.-Р. Магочія, назвав її системною дослідницькою роботою про українську націю і одним із приемних відкриттів для себе як історика за фахом.

— У світі добре відома усталена позиція щодо України з точки зору російської історіографії, — сказав він, — а досліджені з українського боку бракує. І радує, що ця ніша поступово заповнюється. Українцям потрібно знати власну історію зі своєї генетичної сторони, яка зафіксована не лише в документах, реальних персонажах, фактах і подіях, а і в душах людей української національності в усьому світі.

Р. Чубаров, за його словами, з інтересом прочитав висновки іноземного вченого про стосунки української влади і кримських татар. Деякі його міркування і дані він назвав суперечливими та остаточно не вивреними, наприклад, про всеукраїнський референдум 1991 року. Зустрічаються в книзі й неточності перекладу, зокрема, вказується про племінних вождів у кримських татар, хоча в дійсності такого статусу в них не було.</

СПОМИН З ГОЛОДНОГО СТЕПУ

Напевно, доки живу, задивованими очима споминів буду перевідглядати незабутні картини того спекотного літа у Голодному степу на віддаленій околиці Ташкента, репресованого 7-бальним землетрусом наприкінці квітня 1966 року. Тоді столиця Узбекистану, пошарпана стихією і наче прикрита ковровою пилюгою, нагадувала своєю багатолюдністю бджолиний рій чи розтривожений вулик.

З усіх кінців тодішнього Союзу і, що мені відомо достеменно, з кожної області України сюди, на ліквідацію наслідків лиха й термінову відбудову понищеної, а власне, для спорудження нових заводів і жителі — були відряджені аврально укомплектовані ешелони з людьми, технікою та будматеріалами. У самому Ташкенті й поза ним розташувалися на метрові містечка, зокрема «Ленінград», «Москва». А в обстриженому від молодого гілля майже неосяжному шовковичному саду на узвиші, іменованому Чілонзари, своїм ритмом жило чи не найбільше з усіх, — отже, місто! — «Україна». А неподалік вже росли в небо білі й червоні велики житлові масиви.

Окремими «колоніями», досить чисельними, зеленіли палатки військово-будівельних загонів. Серед них був і наш — ВСО-1056 — перегнаний «зеленою вулицею» з під селища Верхнє Дніпровське на Смоленщині з гіантського об'єкта великої хімії, якого з відставкою М. С. Хрущова позбавили повного фінансового дихання і звання «ударної стройки». Словом, нашу півтиччину громаду солдатиків забрали з азотно-смірдіючого середовища і кинули у хмарі жовтої, з розтрощених саманних будинків і глинняних дувалів, пильоги, пропеченої 40-градусним сонячним промінням.

Багато що було нам цікавим і дивним: у таку скепоту ватяні халати — чапани на плечах поважних аксакалів, і зовсім зірка бачені жінки у паранджах, чорних, як одяг монахів, і довгосмілостокосі дівчата — Боже мій, які ж мілі твої творіння! — у довгих і просторих шовкових платтях з барвистими візерунками, що нагадували узори на килимах з Карпаторських верховин... Тиснули на душу зіючі провали у стінах, жахали тріщини у високих не так давно збудованих цехах підприємств і дивував монументальний спокій фронтальних стін величного ханського палацу, в'їзна брама якого і башти пишалися наче вишитою східною цегляною мозаїкою. Стільки віків простояли ті мури — і хоч би тріщина: землетрус пошадив містецький витвір! Є на що задивлятися і багато над чим задуматися. Та знов і знов квапить старшина: іди туди, роби те і те. Як остигли ті команди!

Відділенню сержанта Ярослава Ладичка — 12 «старіків»-галичан і три хлопці другого року служби — невдовзі поталаніло вирватися «подалі від начальства». (Дозволялося працювати й у цивільній організації, лиши би вона перераховувала наш заробіток у ВСО-1056). Отож якогось дня ми, кілька «львівських батярів», вдалися до пошуку й опинилися на подвір'ї асфальтового заводу. Стали групою і сперечалися, варто чи не слід нам, «дембелям», пробувати ще смолою дихати...

І тут зненацька:

— Хлопці, ви звідки?

За два-три кроки стояв стрункий старший чоловік у чорному флотському мундирі, от тільки лівий рукав кітеля був акуратно заправлений у кишеню. Мабуть, ми цілковито отетеріли від почутого запитання чи не вірили власним вухам: під сонcem Ташкента до нас заговорили по-українські!!

— Хлопці, то звідки ж ви? — повторив «моряк» і ця фраза рідною мовою знову зазвучала нам, як дивна небесна музика, а чоловік сприймався мало не ангелом. — А-а, так ви з Львівщини! А я — з Севастополя. Отже, земляки! Українці, кажете? А як починаються «Гайдамаки» Шевченка? Н-ну: «Все йде, все минає...»

Зворушений такою цікавою несподіванкою зустрічі із «земляком» і розгублений від раптового «іспиту», все ж отимівся і декламую кілька рядків поеми.

— А такий вірш: «І день іде, і ніч іде?..»

— І голову схопивши в руки, Дивувшася, чому не йде Apostol правди і науки. — Виголошу без заминки і радію, що цей твір мимоволі заліг у пам'яті.

— Добре, хлопці, ви мені заімпунивали. А чого ви тут?

Ми розповіли, якого щастя шукаємо, а «моряк» повідомив, що він — майстер-шляховик від цього заводу; попросив називати його просто «дядько Володимиром»; побіжив вирішити що нині «питання» з нашими командирами. Був у тому впевнений, бо сказав назавтра після обіду ждати його біля виходу з нашого наметового містечка, ще й запевнив: «Кривиди вам не буде».

Ми поверталися «в частину» схильованими і щасливими. Справді, велике щастя зустріти у світі рідну лідину.

Опівдні наступного дня відразу з солдатської ї дальні вийшли на вулицю, де нас уже чекала вантажівка з напутним на половину кузова тентом, лавкамітапами, скребками й двома ручними катками. Дядько Володимир і жвавий веселій шофер, здається, Ахмет, поручкалися з нами, як давні знайомі.

— Отже, вперед, — освоювати новий фах?! — виконроб розмовляв з нами лише українською, та й «інструктаж» на об'єкті провів докладний, біля купи гарячого асфальту, ще й показав, як саме класти його лопатою, як розрівнююти. На «науку» відводив нам тиждень.

— А тепер — дивіться: он за 50 метрів річка, а ось через рівчик — плантації городини для всього Ташкента. Як дуже закортити лакоминки, то обов'язково спітайте дозволу у бригадира, він там, де жінки працюють, біля ящиців, — показав кивком голови. — Самовільно ж навіть рівчака не переходьте. Перед вечором по вас прибуде машина. — I пойх.

З годину-две вовтузилися ми з тією гіркою асфальту, контролюючи самі себе та поправляючи роботу одногого. Перегодом по черзі орудували скребками й катками, і вгадували, чи дядько Володимир буде задоволений нашою роботою. Петро Патинок і Роман Боднар більше підколовали Ярослава Ладичка та й мене за вибір «непильної» роботи, Іван Голець пхкав раз у раз, поблизував золотою фікскою, а вайлувати Славко Костишин несподівано, наче щось найшло на паруб'ягу:

— Клянусь серцем гадюки, ми — вже майстри!

Всі ми ледь не покотилися зі сміху. Веселою зграйкою майнули на річку, що шуміла між високими глинняними берегами, і, дарма що вода була жовтава й холодна, довгенько плюскалися в ній, мов гусаки, та засмагали на березі.

— Не пара лі, братці, посмогреть на бригадіра овочеводов? — піддав думку Микола Акімов. — Не послать лі нам гонца нашот огорца? — поспіхався й потирав руки.

Посланцем «у розвідку» вибрали мене. Що ж, заради громади...

Обережно, щоб не настолочити пагони рослин, міжрядям підхodжу до гурту овочівниці, ще здалеку приглядаючи до літнього чоловіка в тюбетейці із зошитом у руці біля ваг.

— Салам алайкум, ата! — і, почувши відповідь, продовжую: — Ми привезли із Західної України. Може, вам доводилося бувати у Львові, Тернополі, Луцьку? — ми звідти. Якщо можна, ми хотіли б посмакувати вашими огірками...

— Бері! — тільки й відказав бригадир, навіть не глянув. А жінки, — котра ледь-ледь усміхнулася, котра блискала очима то на бригадира, то на мене. Я зняв пілотку, відкотив клапани й поклав у неї пару корнішонів. Хоч би влізло з 15! Кожному...

— Зачем?! — майже закричав бри-

гадир, аж я отетерів. — Зачем пільтотка?? Яш-шик бері!

Жінки признали, якось по-родинному заусміхалися, загомоніли, видно, задоволені рішенням свого суворого бригадира, а я на радощах майже виспівав йому та смуглікам-городницям і «Рахмат!», і «Спасибо!», і «Щиро дякую!», і «Доброго ван здоров'я!»

Хрумкали міг огірочки, ніби вперше іли, не могли надякуватися щедрим жінкам і добром бригадирові, а коли не залишилося жодного, Костишин згадав:

— От якби ще солі були дали, то то би смақувало!

Вчасно сказане має дивну силу. Для сміху.

* * *

Через тиждень ми, «вже майстри», опинилися ген за Ташкентом, у Голодному степу, на початку вкатованої щебенем дороги, рідко обсадженої зобабіч гінкими тополями. Десь ген там, чи не за п'ять

лемки, — зробимо генерала! Вишні висипали на газету, а на клапани пілотки начіпляли скількись-там блискіток і, як годиться, зірку. Що ж, батир, — зрости і до маршала! Лише притримуй пілотку, бо вона, бач, на віріст тобі пошила...

Ох і пішов вихилясом голопупий «генераль» у розщебетаному гурті захопленої малечі! А ми «постріляли» кісточками вишень, пожартували й зашуркали лопатами: мусимо нині справити «квітку», щоб ці милі діти їздили до школи рівною дорогою.

Ми таки доконали свого, ще й коло вимостили для розворнення автобуса. І закатували. А тоді вже сіли вечеряти, — машина з термосами, як на те, припізнилася, наче то й до речі. А по вечорі — скинули «інструмент» у кузов, умілися і...

— Стойте гора висока, попід горою гай... — у Ромка Боднара і Петра Патинка такі чисті альти! Та й решта у хорі солдатському співає! — Зелений гай, густесенький, неначе справді рай... — лине-хвильюється пісня над селом, рветься до зір...

А до нас — звідси і звідти — постаті в тюбетейках, повільно, все близче... А за ними — жінки... Може, сварити будуть, може, ми співом їхніх дітей побудили? Замовкаємо. І відразу схильоване запитання:

— Ребята, откуда ви?

— З України! Зі Львова.

— І ми з України! З Криму, — аж слози чується в жіночому голосі.

— А чого ви тут? — дивуємося.

— Хіба не знаєте? Нас у сорок четвертому за дві доби з рідного Криму вирвали, і в товарняки — хто в чому був, — і сюди.

— Такий мудріший вождь наказав, — чоловічий басок, — після того, як чоловіків загребли на фронт бити німців.

— А багато старих не доїхали... — схлипнула котрась.

— Зі станції нас машинами в Голодний степ, ось сюди, відзначили місце на землянки, — і робить, що хочете, живіть, як зможете...

— По війні я ледве знайшов рідно вже тут, — виблював свою гіркоту старший чоловік.

— Тут багато кримськотатарських сіл, та є й інші...

— За що ж вам завдали такої кривиди? — питаюся, а в горлі чомусь пересихає, а думки несуть мене у сорок дев'ятий, в морозний день, коли мама голосила в хаті: «Ой повезли, катюги, мою сестричку з тим пуп'янком, з Ганнусею... І за що їм ця кара?! Йой, та п'ятнацять фір з одного села! Невинні люди! Боже наш, рятуй їх по-сibірах прохлятих!»

До того вечора-зустрічі з кримськими татарами в Голодному степу, — щиро скажу, ні я, ні мої товариши по службі не мали «зеленої поняття» про злочини сталінщини супроти народів «широкої страни родини». Гадалося, що тільки на людей Західної України падав кремлівський молот і вижнав жертви серп. Навіть за пісню, за слово, за коня й корівчину у стайні, за хату під черепицею... Аж ні, — західні українці не єдині з «ощасливених Кремлем». От аж куди розхлюпались горе невинних «ворогів народу» та недійсних «ізменників родини»! Різні народи поклеймовані, повиривані з рідних земель з чужої злой волі...

Чим зарадимо вам, дорогесенькі? Як витремо пекучі слози з ваших сердеч? Хто і коли спроможеться відновити до покривдженіх справедливість?!

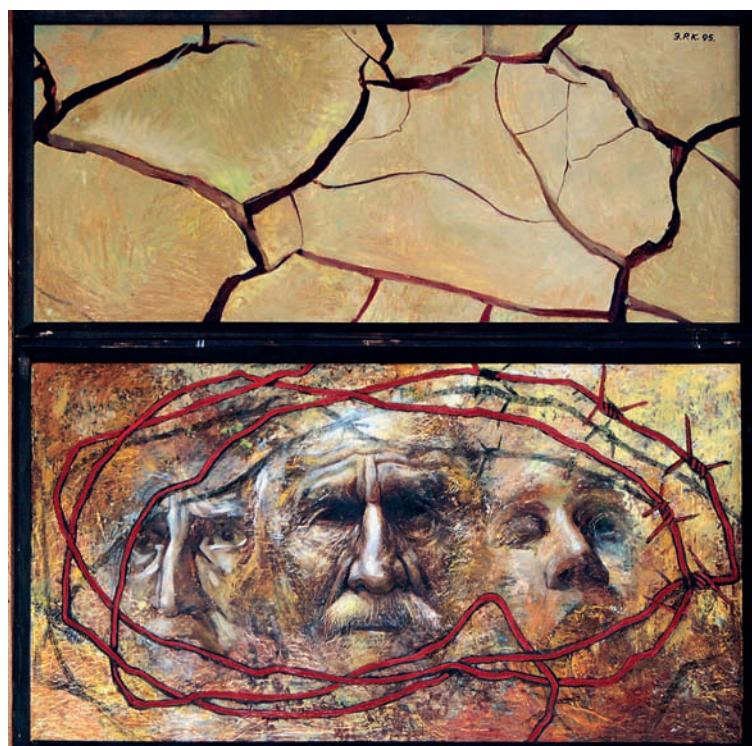
Стоймо безпорадні, приголомшенні почутим, — і такими близькими й дорогими стають нам ці люди, що кожного хочеться притулити до грудей, розрадити, обнадіяти і... побачити їх щасливими. На своїй землі.

Пізня година квапить нас. Прошаємося (з якимсь почуттям вини і безвиході). Їдемо всю дорогу мовчачки. Кожен зі своїм роздумами, але всі, очевидно, з боліями і надіями цієї живої частинки Криму в Голодному степу за Ташкентом.

Не гадалося тоді, що це ятритиме душу повік.

Василь САВЧУК

*м. Бережани,
Тернопільська область
На фото О. Носаненка — картина художника Рустема Емінова «Геноцид» з виставки «Пам'ятай...»*

РОЗДУМИ НА ІСТОРИЧНОМУ ПЕРЕХРЕСТІ

1

Я — не татарин, а з діда-прадіда українець з Поділля. Ніколи не жив у Криму. Але я — національно свідомий українець, — страждаю всіма негараздами своїх співвітчизників, незалежно від того, хто вони іде живут.

Я — спадковий учитель. Мої батьки, діти й онуки працюють у школі. Тому в роздумах моя увага насамперед спрямована на шкільництво, ягою історію і сьогодення.

А ось тут у кримських татар, як я розумію, на шляхах відродження ще дуже багато перешкод, які потрібно буде їм долати.

Що від нас, громадян України, вимагається? Зрозуміти серцем болі татарського народу. Знати, наскільки це можливо у віддалених регіонах країни, походження їхніх негараздів, сприяти їх подоланню.

А ще я — спадковий козак. Полковник нашого роду — Іван Богун. Він, як відомо, демонстративно покинув так звану Переяславську раду, відмовившись присягати на вірність московському цареві. Мої пращури добровільно ніколи не носили московське ярмо, свято берегли козацькі вольності! І нам, нині сущим, заповіли це робити.

2

Запорозька Січ та Кримське ханство, Україна і держава турків-османів — то вогненні сторінки нашої спільній історії. Скільки горя завдали українцям набіги ординців-людоловів! Десятки, сотні тисяч наших співвітчизників конали в рабському ярмі.

В уяві моїх пращурів-подолян, та і в нашій сьогоднішній уяві татарин, що мчить Кучманським шляхом з арканом і ятаганом у руках, то жорстокий, дикий воїн. Це, потрібно думати, закладено в історичній пам'яті нашого народу.

Все тут, у цьому твердженні, відповідає дійсності, що було — то було.

Але, спонукані негативними емоціями, ми мимоволі потрапляємо в полон дещо однобокого сприймання історії. І тоді наукову об'єктивність відстіняє упереджені міфи.

Варто не закривати очі і на таке: відповідаючи жорстокістю на жорстокість, запорожці під час своїх походів робили інколи не менші спустошення на землях Кримського ханства. Такий був час. У горнилі воєн, бити і сутічок безслідно гинув цвіт обох народів.

Ніскільки не виправдовуючи те,

що чинили татари й турки на нашій землі, серцем відчуваючи страждання і біль українців-невільників, мені разом з читачами хотілось бы повінні, всебічніше придивитися до наших тодішніх ворогів, зокрема до кримських татар, їхньою освітньою системи.

3

І тут уже хтось із читачів знизує плечима: а чи була за Перекопом освітня система? А справді: чи була?

На жаль, наші знання про освітню систему в Кримському ханстві дуже скруповані, доводиться з багатьох джерел збирати факти, відповідним чином їх систематизувати. Якби не попередні розвідки професора Кримського університету Р. І. Музрафара, довелось би взагалі відмовитися від цього дослідження. (1)

А тепер уважно прочитаемо ось це ключове для нас речення: Кримське ханство в XVI-XVIII ст. було ще однією, після України, державою Європи, в якій у ту пору фактично всі діти були охоплені навчанням. Для когось із читачів цей висновок буде несподіваним і навіть неприйнятним, але ми погодили би йому не поспішати зі своїми запереченнями. Краще звернемо свій погляд об'єктивного дослідника до Кримського півострова.

У кожному його населеному пункті були мактеби (школи початкового навчання), що утримувалися за рахунок громади. Таких шкіл, як вважають, було не менше 130. Навчання в мактебах було обов'язковим для всіх дітей — хлопчиків і дівчаток — віком від 6 до 15 років. Звичайно, що навчання тут, як і в інших тогоджасних країнах, мало переважно релігійний характер, мактеби і мечеті становили єдиний комплекс, частіше за все мулла виконував не лише релігійні, але й вчительські обов'язки.

4

Існувала на Кримському півострові мережа середніх (медресе) і вищих (духовні академії — університети) навчальних закладів, звичайно, у середньовічному розумінні цього слова. Таких навчальних закладів було не менше 23 (і це на 400 тис. татарського населення!). Ця мережа мала свою багатовікову історію.

Витоки середньої і вищої школи корінного населення Кримського ханства потрібно шукати приблизно у XIII столітті.

Так, за свідченням дореволюційних істориків, у стародавній столиці ханства Солхаті (Старий Крим) у 1266 році були вищі духовні училища (зверніть увагу — множина!), де викладалися «різні науки», в зміст яких навіть «втілювались ідеї Аристотеля і Сократа». (2)

В одному з Солхатських училищ студенти «вчили Коран, а у зв'язку з цим арабську мову, займалися законознавством, що являло собою

подальший розвиток моральних настанов Корана, вчили риторику, логіку, філософію, арифметику і астрономію». (3)

Подібних вищих закладів було кілька — віджарлі медресе в Бахчисарай (засноване в XV ст., коли Бахчисарай став столицею ханства), Гезлевське медресе в Євлаторії (засноване в XVI ст.) та інші, що за навчальними планами і змістом фактично були університетами.

У цих навчальних закладах вели викладацьку діяльність десятки мудреців (професорів), серед яких були історики, юстири, філологи та інші вчені.

Потрібно зважити і на те, що крім власної татарської освітньої системи в Криму були школи інших народів, що компактно тут проживали (греки, вірмени, генуезці тощо).

За наказом хана Менглі-Гірея у 1491 році в Бахчисарай була відкрита громадська бібліотека. Основою бібліотеки стала власна книгозбиріння хана.

Театральне мистецтво в Криму також має свою давню історію. Німецький історик Теодор Мухтід відзначав, що в середині XVIII ст. на сцені Бахчисарайського театру ставились п'єси навіть класиків світової драматургії. Як свідчить цей учений, із Бахчисарай в Париж було направлено послання, в якому просили Руфіна, особистого секретаря і перекладача Людовика XV, перекласти п'єсу Мольєра «Тартюф» татарською мовою.

Доводиться лише дивуватися, що все, про що тут йдеться, — реальність. Во вprodовж століть влада в Криму була нестійкою, хани часто насильницькими змінювали однеального, сильними були відцентрові тенденції — місцеві правителі намагалися вийти з-під контролю влади Бахчисарай. Не буде перевільненням твердження: релігія і шкільництво значною мірою цементували єдність нації і держави.

Усе це позитивним чином відбивалося на освітньому рівні різних верств населення ханства. Зокрема, у вищих управлінських колах Кримського ханства не бракувало людей з високою освітою. Візьмемо для прикладу кілька фрагментів з життя останнього правителя незалежного ханства Шагін-Гірея.

Шагін-Гірей народився у 1746 році. Він дуже скоро втратив батька — кримського хана Махмет-Гірея. Мати хлопчика, італійка родом, вивезла Шагіна у Салоніки, бо боялась за його життя. Вдова зуміла зацікавити свого сина освітою та наукою Західної Європи. Переїхавши у Венецію, щоб мати кращу змогу вчитися, юнак опанував грецьку, латинську, італійську та французьку мови, арабську і татарську знавше з малечку, а російською навчився

пізніше, проживаючи у Петербурзі. Крім того, Шагін-Гірей мав поетичний талант, він писав вірші татарською і арабською мовами.

«Вельми здивувався я, коли його ханська мілістя зволили промовляти до мене мовою латинською, та ще так гарно, мов би який Ціцерон», — писав пізніше про Шагін-Гірея один з європейських послів, що перебував у Бахчисарай. (4)

Жив хан просто, трохи на європейський лад, одягався не пишно, не мав гарему. Добре розуміючи непереможну силу освіти і науки, Шагін-Гірей мріяв, що йому через освіту вдастся підняти Кримське ханство до рівня європейських країн.

У кінці 1771 року двадцять п'ятирічний Шагін-Гірей приїздить у Петербург. Тут він усіх зачарував своїми аристократичними манерами, гострим розумом, вишуканою мовою, передовим світоглядом.

З Катериною II хан говорив сміливо і дуже сподобався їй як своєму вроною, так і розумом та освітою. У ті дні цариця писала до Вольтера: «У нас тепер гостєє султан-паша незалежного Кримського ханства, людина молода, літ 25, розумна і цікава до всякої освіти». (5)

Про це йшлося і в наступному листі: «Спадкоємець кримського хана дуже приемний татарин, гарний з себе, розумний, освічений не по-татарськи, пише вірші, бажає все бачити і все знати докладно. Всі його побули». (6)

Перебуваючи в Петербурзі, Шагін-Гірей особливо цікавився школами, був навіть на заняттях у Смольному Інституті шляхетних дівчат.

Зійшовши на престол, Шагін-Гірей найпершим своїм указом звільняв кримських християн у правах з мусульманами. А перед тим, у 1772 році, в Криму було скасовано рабство.

Шагін-Гірей широ вірив, що за допомогою Росії йому вдастися змінити незалежність і могутність Кримського ханства. Це була його трагічна помилка. Російській імперії потрібен був вихід до Чорного моря. З півночі на півострів насуvalось лихо, бо незалежне ханство було завадою на цьому шляху.

6

У Максиміліана Киріенка-Волошину — не лише видатного російського і українського філософа, поета і художника, але й видатного знавця історії Криму, є такі рядки: «...У XVIII столітті Діке поле затопило Крим новою хвилю варварів. На цей раз це серйозно і довгочасно, бо ці варвари — росіяни, за їх спинами не плинні води кочового народу, а важкі фундаменти Санкт-Петербурзької імперії». (7)

Як влучно зауважив сучасний французький філософ Ален Безансон, у часи Богдана Хмельницького Петра Дорошенка «при Бахчи-

сарайському дворі грали комедії Мольєра — у Москві ж задоволені висловиши, як ведмідь стривав на розпеченному листі».

Режим, що був установлений на півострові, спричинив не лише великі жертви, але й масові еміграції татарської народності. Уже через рік з 400 тис. татар залишилося в Криму 112 тис., а в 1785 році — всього 46,5 тисяч! Перш за все завжди покинули батьківщину діячі культури і релігії, вчителі.

Для того, щоб остаточно знищити національну систему навчання — основу духовності і спротиву народу, — у 1833 році на державному рівні був вчинений нечесаний злочин.

За наказом з Петербурга солдати російської армії в один і той же час провели обшук в усіх мечетях Криму. Були конфісковані всі писемні документи, релігійні і навчальні книги, історичні манускрипти татарською, турецькою і арабською мовами. На центральних площах сіл і міст запалили багати! Хто може сказати зараз, які неоціненні історичні реліквії були в той судній день втрачені назавжди!

І хто міг подумати, що рівно через століття — у 1933 році — за таким самим сценарієм щось подібне відбудеться у гітлерівській Німеччині — запалають на площах міст вогнища книг!

7

Власне, на цьому і припиняється існування давньої кримськотатарської школи. Почалася насилийницька русифікація населення, перша за все, дитячого. Хоч, звичайно, ще довго країні інтелігенції робили все, щоб зберегти національну духовні святыни...

І знову рядок з Максиміліана Волошина: «У будь-якому татаринові зразу відчувається тонка спадкова культурність, але дуже тендітна і не здатна себе відстоїти...» (8)

Чи завжди пам'ятають сучасні міжнародні ці слова, намагаючись розв'язати сучасний клубок кримських суперечностей?

Лише зараз, у складі незалежної України, робляться перші кроки до відродження кримськотатарської мови, культури і шкільництва. Настана час з'язати розірвану нитку часу... Допоможемо їм!

Павло МАЗУР,
учитель, краєзнавець
і письменник

м. Маріуполь Донецької області

ДЖЕРЕЛА

1. Музрафор Р. Как осуществлялось обучение крымскотатарского населения. Сб. «Крымская АССР», вып. 3, «Тав

ЗЛИЛИСЬ МЕЛОДІЯ І СЛОВО...

Злились в мені
мелодія і слово воєдино,
Як батька-матері
любов в дитині,
Як два однакових крила,
Що піднімають
в небеса орла.

Ці віршовані рядки належать нашому видатному композитору, авторові багатьох співаних-непереспіваних народних пісень, з-поміж яких найпопулярніші «Два кольори», «Лелеченьки», «Ясні», «Треба йти до осені», «Цвітуть осінні тихі небеса», «Сину, качки летять» та багатьох інших, які давно вже стали народними. Митцеві від Бога Олександру Білашу, лауреату Національної премії України імені Тараса Шевченка, Герою України.

З його пісенною творчістю ми бодай поверхово знайомі, але ж не всі, певне, знають, що він був і талановитим самобутнім поетом.

Ось як про його поетичну творчість відгукувався поет-академік Борис Олійник: «Олександр Білаш почав писати вірши давно. Певне, ще до того, як ступив на композиторську дорогу. Хоч сам він про це скромно примовчує. Отож поезія для нього не принаділа забаганка, не хобі, а справа серйозна, обов'язок серця.

...Він прийшов у літературу не поза городами, не навмання, а орієнтуючись на вікові здобутки сучасної поезії. Особливо приємно, що Олександр Білаш не ілюструє себе як композитора, а виводить поезію за межі свого фаху на магістралі нашого поліфонічного життя. Його вірши не придаток до музики, а самостійні художні твори, котрі мають свою музичну — музичну слова. У них — все те, що можна сказати лише словом».

І в справедливості цих слів Б. І. Олійника переконується остаточно, читаючи поезії Олександра Білаша в його книгах «Мелодія» та «Криниця», котрі побачили світ у київському видавництві «Молода» — перша 1977 р., а друга — 1981 р.

Олександр Білаш з великою теплотою і щирістю пише про свою любов до рідних батьків та матері, котрі йому «подарували світ», про старенку «прадідівську хату», укітчу яблуневим цвітом і перевиту солов'їним щебетом.

Дуже хвилюючий і бентежний вірш «Матері», в якому поет з болем у серці розповідає про втрату найдорожчої на землі людини:

*Померла мати —
от і всі слова,
Померла мати —
коротко і ясно...
Я чую, як сивіє голова,
І за сльозою очі мої гаснуть.
Померла мати —
тут не до сльози,
Померла мати —
навіть не до крику!
Якої ж мені
вимолити грози,
Щоб розбудити її,
малесеньку й велику!?*

В оті контрастні епітети «малесеньку й велику» вкладено таку величезну напругу синівської любові, таким невимовний біль і щемку печаль, котра здатна схвилювати і найскам'янілішу, найзбайдулішу душу. Рідна, напрацьована, згорьована — то все вона: Мати. На всьому сліді її роботягих рук, теплої її серця:

*Піду до сонця —
з ним вона вставала,
У полі разом з ним росу пила.
Його проміння
в життій сніг в'язала,
Мене його промінням сповила.
А скільки тепла, скільки*

незабутніх дитячих вражень і споминів лишило по собі рідне село, в якому народився, виростав і набирався сил та одвічного селянського життєвого досвіду майбутній митець:

*Було село,
Було і вічно буде,
До нього завше
Йтиму молодим...
...Там батьків сад —
Зеленочубе диво
І яблука — вогонь,
І сливи — дим!*

У кожного з нас є своя мала батьківщина, а в ній якісь особливі, до щему рідні місця, що лишаються в душі, в пам'яті віхою і втіхою на все життя. Для Олександра Білаша такою життєвою віхою є гора Пивиха біля його села:

*Коли і хто назавв
тебе Пивихою,
Не знають люди
в нашему селі.
Промчались роки над тобою
Вихором
По-запорозьки,
хвацько у сідлі.*

І стоїть уже багато віків біля села ця гора Пивиха, «покраяна ярутами, укрита запахущим чебрецем», до якої бігали сільські дітлахи написи прохолодної водиці «до схованого в скелі джерела».

Поетичне слово Олександра Білаша — то не просто слово, то музика слова. Майже в кожен вірш привнесено ним якийсь чудовий музично-пісенний образ. Трава у вірші Олександра Білаша «звучить тихою гітарою», вітри «грають на вітах романсеро», «зорі, ніби нотні знаки», а молоді півні «розбивають ніч на такти»... А ось ця мініатюра наскрізь пронизана музичними образами:

*Переді мною клавіши лежать
У строгому порядку —
чорні й білі.*

Хлоп'ята-пальці
весело біжать
У сад мелодії
рвати звуки спілі.

Олександр Іванович Білаш народився в Градизьку на Полтавщині 6 березня 1931 року, а відійшов за вічну межу 6 травня 2003 року в розkvітітворчих сил. Він був не лише визначним митецем, а й громадським діячем, тривалий час очілював Кіївську організацію Спілки композиторів України, нагороджений відзнакою Президента України «Герой України» з врученням ордена Держави.

Мені лише один раз довелося зустрітися з Олександром Івановичем Білашем, але та зустріч назавжди закарбувалася в серці. Пам'ятаю, у середині 90-х років минулогод століття відбувався в Києві розширеній Пленум Товариства «Україна — Світ». Я як заступник голови Кримської організації цього Товариства і як голова Кримської письменницької організації мав виступати на пленумі з розповіддю про життя українців Криму. Сів у перших рядах великої зали, аби, коли запросять мене до виступу, можна було швидше дістатись трибуни (не бігти ж через всю залу із задніх рядів!). Як завше перед виступом хвилювався. Мое хвилювання помітив поважний чоловік, котрий силов поруч. Я його відразу ж упізнав — це був відомий композитор і поет Олександр Білаш. Він легенько торкнувся моєї руки і лагідно промовив:

— Не хвилюйтесь, все буде добре.

І ось оголосили мое прізвище. Я заквапився до мікрофона і почав розповідати про проблеми українців Криму: про відсутність в авто-

номії україномовних шкіл, про стан рідної мови, театру, про проблеми з виданням єдиної на півострові україномовної газети «Кримська світлиця». Коли скінчив свій п'ятихвилинний виступ і сів на своє місце, Олександр Іванович міцно потиснув мені руку і почав докладніше цікавитися нашим україномовним життям у Криму, розпитувати й про «Кримську світлицю», в якій я очолював відділ літератури та мистецтва. Я презентував кілька прімірників нашого видання Олександру Івановичу і попросив його надіслати свої вірші, якщо газета йому сподобається.

Він, перебігши поглядом сторінку за сторінкою, сказав:

— Бачу, газета й справді наша, українська, обов'язково щось надішлю новеньке...

Але, мабуть, за повсякденними клопотами, за роботою йому було ніколи підготувати добірку віршів. Тому нині, через багато років, я все ж хочу, аби читачі «Кримської

відмінної» ознайомилися з чудовими віршами Олександра Білаша. Адже саме в ці дні на малій батьківщині митця відкрили йому пам'ятник.

Гадаю, що Олександр Іванович був би щиро радий,

коли б хотісъ ще за життя йому сказав, що мине якісь

час і едина україномовна газета Криму «Кримська світлиця», пройшовши чималий

відрізок свого тернистого

шляху, опиниться під надійним крилом Міністерства

культури України, в якому є

свое Национальне газетно-

журналне видавництво, де

генеральним директором —

дональка Олександра Івановича

за Oleся Білаш. Це саме за її

сприяння настало нове, якіс-

не відродження на теренах

Криму україномовної газети

«Кримська світлиця», за що

кримські українці пані Олесі

велими вдячні.

Світ, як кажуть, широкий,

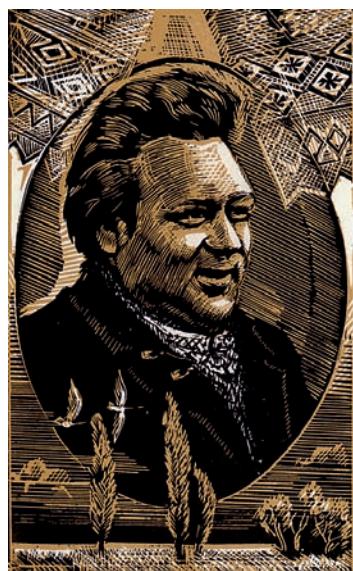
а от шляхи Господні в ньому

несповідими...

Данило КОННОНЕНКО

У смт. Градизьк Полтавської області урочисто відкрили пам'ятник Герою України, композитору Олександру Білашу

Олександр БІЛАШ

* * *

Моя любов — невтомні
мама й тато,
Вони мені подарували світ.
А в тому світі прадідівську хату,
І солов'я, і яблуневий цвіт...
Судьби моєї калинова зірка
Зійшла із їхніх полінів літ.
Було всього: і солодко, і гірко,
І мед нахнення, і солоний піт.
Іду у вічній вірі і довірі
Шукати вічно й вічно щось губити,
Щоб правді і неправді знати міру,
Уміти ненавидіти й любити.

МАТЕРІ

Ta ж сама стежка, і дерева ті,
І ті ж поля, і хати при дорозі,
Лиш ворон у т्रивожній чорноті,
Немов чаклун на отчому порозі,
Роковано чорнунув своїм крилом
І шугонув із двору чорним шумом.
І стала чорна хмара над селом,
І білий день вгорнувся

чорним сумом.

Померла мати — от і всі слова.

Померла мати — коротко і ясно.

Було село.
Довкола нього луки.
Ще далі — ниви навсебіч пливли.
Село гуло —

Тріщали закаблуки,
Пісні до ранку мед-вино пили.
І місяць був.
Незайманий, цнотливий.
Ховався в хмарах, як любов цвіла.
Гули вітри
І шаленіли зливи,
Коли любов ображена була.
А ще гора...
Як світ стара — Пивиха,
В моїм житті найвища з усіх гір.
Внизу Дніпро,
А в небі пісня тиха
Вигострювала слух мені і зір.
Було село,
Було і вічно буде.
До нього завше йтиму молодим.
Там батьків сад —
Зеленочубе чудо,
І яблука — вогонь, і сливи — дим.
Дитинство там
Сховалося за гору
І вигляда з доріг мене сюди.
І я лечу до сонячного двору,
Щоб цілувати мамині сліди.
Мое село...
Кленове і вишневе,
Із піками тополя на видноті,
Завжди було
І в заметіль — травневим
І стало пам'ятю і совістю в житті.

КОВАЛЬ

Кує коваль, поковує,
Пісню вусом приховує.
Гудуть м'язи на все тіло —
Горить в його руках діло.
Кує коваль, постукує,
Стуком людей погукує,
Мов грається він молотом,
Ударить — іскри золотом.
Зітха коваль чорним міхом —
Горить вогонь лютим сміхом,
Аж біліє весь од зlosti
Та зализу ломить кості...
Кує коваль, поковує,
Вусом пісню приховує.
Гудуть м'язи на все тіло —
Добре коваль робить діло!

ДІДИ

Сидять під клуною навпочіпки діди,
Немов старі ціпи,
Спрацьовані на житі,

Немов човни, на берег
кинуті з води,
Що штормами і вітрягом биті.
Скупі слова, як яблука доспілі,
Злітають з уст і входять у вуста.
На руки голови схилівши побілілі,
Пливуть діди, як лебеді, в літа.
ГОРА ПИВИХА
Коли і хто назав тебе Пивихою,
Не знають люди в нашему селі.
Промчались роки над тобою
вихором,
По-запорозьки, хвацько у сідлі.
А ти стоїш, покраяна ярутами,
Укрита запахущим чебрецем.
Прийшли до тебе із хорошим
другом ми
За першим вересневим вітерцем.
Прийшли до тебе запашними
луками

Своє дитинство звірити тобі,

Аби вертати з радістю і муками,

Що між людьми надали ми соб

УВАГА: КОНКУРС!

«МЕНІ ТРИНАДЦЯТИЙ МИНАЛО...»

До 13-річчя кримської дитячої газети «Джерельце» під Шевченковим гаслом «Мені тринадцятий минало...» оголошується **творчий конкурс серед юнів читачів** — школярів Криму і всієї України. Надсилайте на адресу редакції (звичайно або електронно поштою) ваші **літературні, поетичні, публіцистичні твори** — на будь-які теми, які могли б бути надрукованими в дитячій газеті. Компетентне журі, яке очолює незмінний шеф-редактор «Джерельца» Данило Андрійович Кононенко, оцінить і відбере країні творчі доробки, автори яких отримають шанс вибіроти суперприз (**розкладний велосипед!**) та інші нагороди.

Крім творчих завдань, будуть й цілком конкретні, за які нараховуватимуться додаткові бали. Ось два з них:

— КОЛИ ВИЙШОВ ПЕРШИЙ НОМЕР «ДЖЕРЕЛЬЦЯ»?

— ХТО, НА ВАШУ ДУМКУ, НАДАВ ДЛЯ ПЕРЕМОЖЦЯ КОНКУРСУ У «ДЖЕРЕЛЬЦІ» ГОЛОВНИЙ ПРИЗ — ВЕЛОСИПЕД?

Чекаємо на ваші відповіді, вірші, оповідання, репортажі, новели, статті. Творіть! Дерзайте! Перемагайте!

Нешодавно у гості до «Джерельца» завітала Ніна Павлівна ОСТРЕЙКО (на фото), вчитель-методист української мови та літератури Сонячнодолинської ЗОШ I-III ступенів м. Судака, керівник місцевого осередку МАЛІЖ. Ніна Павлівна, переконавшись, що призовий велосипед, за який, зокрема, змагаються її сонячнодолинці, справжнісінський, залишила для публікації твори своїх вихованців, які ми пропонуємо вашій увазі.

ВЕСНА

Весна не вірила ні фразам,
ні кордонам.
Весна вкрадалася у посмішки...
В очах, де розплескалась
давня втома, —
Весна й туди собі шукала шлях.
Весна була в думках,
що неозвучні,
Боролася із залишками зим.
На вулицях дерева, вітром
змучені...

Весна хотіла дати щастя їм.
Весна не зупинилась...
Непомітно
Розквітла теплим сонечком
над світом.

Владислава ЗАЙЦЕВА,
учениця 8 класу

ВЕСНЯНА РОЗМОВА

Купає сонечко листок
В проміні золотім,
Мов мати,
ніжно розмовляє
З хлопчиком малим.
— Чи не лякаєш
ти вночі, —
Питає малюка, —
І чи не холодно було
Тут без моєго тепла?
А він, зелений,
шелестить,
Шепоче, що вночі
Все дні чекав
і поглядав
На місця угорі.
І соловейко
щебетав,
Геть позабувши сни,
Пісні чудові дарував
Хрещенику весни.

Олена УЛІТІНА,

9 клас

Олена Улітіна

З ВЕСНОЮ!

Узимку було важко так землі,
Через намети снігу, що її гнітили,
І крізь туман та хмарі сіро-сині
Не бачили ми майже небосхилу.
А нині вже мигдалі
і персики білють,

Смуток та журбу знімаєш.
Мова і земля єдині,
Знають хлопці та дівчата.
Будьте вірні Україні,
Її завжди захищайте!

Емінетотай КУРТАСАНОВА,

9 клас

«Джерельце»

Kолосись дуже давно у світі була гора, яка називалася горою Сподівань. Старші люди кажуть, що вона і зараз існує, але ніхто не знає, де вона знаходиться. Таку назу вона отримала тому, що на самому вершку гори росла чарівна квітка. Ця квітка була незвичайна — це була Квітка надії. Кожна пелюсточка дарувала людям надію на що-небудь.

Кажуть, що сюди приходили люди, торкалися однієї з пелюсток, і пелюстка завжди давала їм надію. Це були сподівання і на швидше одужання, і на отримання гарної роботи, і на побору великої міста, і на подорож у далекі країни, і ще багато іншого.

Але ніхто ніколи не просив надії на любов, віру та злагоду, тобто на мир в усьому світі. І про це дізнався злій чаклун. Забажав він тоді знищити увесь світ. Злодій вирішив розкинути по усьому світу вогонь. Це був вогонь ненависті, тривоги, зла та жаху. Язики полум'я усе знищували на своєму шляху. Люди запанікували.

СМУГАСТИК

Однієї осінньої ночі, коли теплий вітерець круїзя в уальсі золотих листочків, народилося кошеняtko. Воно було маленькé і зовсім безпомічне. Мама-киця ніжно облизувала своє малятко, гріла його теплом свого тіла. А кошена пило мамине молоко і солодко спало.

Минали дні. За вікнами затишного хлівця, де було кошаче кубельце, вирували події. То холодний осінній вітер бив кулаками-краплинами у вікно, і його гучне завивання лякало мале кошеня. То часом лагідне сонечко своїми грайливими промінцями пестило крізь шибку котикову шерсть.

За цей час кошеня вже трохи підросло. Воно було дуже гарненьке: великі зелені очі та сіро-коричнева смугаста шерсть. Мама-киця доголядала свое малята. Вчила язичком вимімати шерстяну шубку, вушка. Вже не киця, а турботлива господиня наливала у мисочку котика тепле коров'яче молочко. Добре жилося Смугастику у затишному хлівці. Він уже начивився грatisя з мамою, бігав навипередки з осіннім вітерцем за пустотливими листочками, а часом, навіть, власного хвостика доганяв.

Одного дня все змінилося. Господина взяла Смугастика на руки і кудись пішла. Кошена ластилося до її рук, що пахли молоком, та тихенько муркотіло. Воно анітрохи не боїлося, бо господиня ніколи не кривдила ні його, ні маму-кицю. Але надворі Смугастика чекав якийсь чоловік. Він узяв його на руки і пішов.

Кошеняtko з-за плеча незнайомця бачило, як віддаляється від нього рідна домівка, як жалібно няявкає мама, шукаючи своє дитинча.

У новому домі Смугастику зовсім не сподобалося. Кошена сиділо у

ли, кожен рятувався, як міг. Ніхто ні на кого не надіявся і нікому не вірив. Вони почали знищувати одне одного, по всьому світу почалися війни. І ніхто не сподівався, що коли-небудь настане мир.

Потрохи жахливе полум'я почало діставатися чарівної квітки

КВІТКА НАДІЇ СВІТУ

КАЗКА

надії. Пелюсточки почали тримати від страху.

— Що ж нам робити? Ми усі загинемо, — казали усі, крім однієї.

— Давайте полетимо звідси дуже далеко, тому що тут занадто зло, — сказала одна з них.

А та, що мовчала, мовила:

— Ні, я нікуди не полечу. Я повинна врятувати увесь світ і, нарешті, подарувати кожній людині сподівання на мир.

І ось пелюстки відлетіли, а одна з них, та, що залишилася, почала кружляти по усьому світові.

Своїми помахами вона почала потрохи гасити полум'я злого чаклуна. Також пелюстка на своєму шляху торкалася серця кожної людини і дарувала надію на спокій.

Нарешті вогонь лютості було знищено, і по всьому світу оселилися Віра, Надія та Любов. Спочатку ніхто не розумів, як така маленька пелюсточка врятувала світ. Але потім згадалося, що в жодного з них не було в серці навіть крихітної надії на порятунок.

Люди і зараз кажуть, що ця пелюсточка й досі літає по світу і дарує усім надію на злагоду. А пелюстки, які відлетіли, повернулися. Вони і досі літають по світу, даруючи людям надію на світле майбутнє, і розповідають про подорож на інші планети. Тому люди ще й тепер сподіваються потрапити в інші світи. Адже людина ніколи не спиняється на досягнутому.

Дарина ЗБРИЦЬКА,
учениця 6 класу
Грушівської ЗОШ

м. Судак

СУМНА ІСТОРІЯ

Тихого надвечір'я над нашою хатою пролітали журавлі. Всі, хто був на своїх городах, дивились їм усід. А я пригадав сумну історію, яку мені розповідав мій дідуся Геннадій Миколайович Корж, який усе життя працював агрономом. Він любив стрічати ранки в полі, ходити колгоспними полями і радіти щедрому врожаю. Ось яку історію він мені розповів.

Це було навесні, років п'ятнадцять тому. Якось він приїхав додому і побачив у дворі журавлиху. Вона стала жити на обійті моєго дідуся. Він назвав її Журкою. Журка знесла яйце і сіла на нього. Згодом з нього народився маленький журавлик. Він швидко ріс. Невдовзі мама-журавлиха почала вчити його літати. Спочатку біля дому, а потім вони навіть вилітали за село. Вже всі люди знали, що це журавлі моєго дідуся, і з усімішкою, і ласкою в очах спостерігали за ними. Та ось одного разу, коли Журка вчила літати своє дитинча, воно зачепилося за електричні дроти і впalo. Після цього журавлик помер. Дідусь його поховав.

Настала осінь, вже треба було птахам відлітати у теплі краї, але наша Журка залишилася жити у нас. Вона дуже звикла до людей і завжди сідала на дорозі, а коли їхала машина, то підлітала. Але якось один водій не помітив птаха і машина збила його. Дідусь поховав Журку на полі, де вітраку було багато журавлів.

Настала осінь, вже треба було птахам відлітати у теплі краї, але наша Журка залишилася жити у нас. Вона дуже звикла до людей і завжди сідала на дорозі, а коли їхала машина, то підлітала. Але якось один водій не помітив птаха і машина збила його. Дідусь поховав Журку на полі, де вітраку було багато журавлів.

А я тепер добре знаю значення слів, що люди відповідають за тих, кого приурочили...

Андрій ЛУПОВКА,
учень 6 класу НВК «Топорівська

ЗОШ Роздольненського

району АР Крим

куточку паперового ящика на м'якій підстилці і сумно плакало. Його жалібне няяння лунало на всю кімнату.

Аж ось до кошенятка нахилився хлопчик Іванко. Він лагідно притягнув Смугастика до своїх теплих щік, погладив пухнасту спинку. Але котик плакав. Він не хотів ні теплого молочка, що наливив йому хлопчик, ні м'яса, ні хлібика. Кошеняtko хотіло додому, до мами.

Так минуло кілька днів. Смугастик помалу звикав до нової оселі, до свого друга — маленького Іванка. А той дуже любив сіренького котика, годував його, навіть каючою ввечері розповідав.

Настала холодна зима. Хлопчик та Смугастик разом підростали, разом гралися в кімнаті іграшками, разом бігали по скрипучому сніжку, від якого мерзли котикові лапки, разом грілися біля теплої печі. Смугастик щиро полюбив свого маленького друга. І, коли хлопчик хворів, котик лагідно тулившася до нього, муркотів про щось на своїх котячих мордашах.

З приходом весни Смугастик уже добре виріс. Він став великим пухнастим котом. Але для маленького хлопчика кіт залишився все тим же грайливим кошенятком, яке найбільше в світі любило його і тепле коров'яче молочко. Іванко та Смугастик стали справжніми друзями.

Назарій ПАЦАЛОН,
учень 6 класу НВК «Топорівська

ЗОШ I-III ступенів» Буського

району Львівської області

району АР Крим

ВЕСНЯНА ГРОЗА

Була гроза і грім гримів,
Дощ захотів політи
Дахи будівель і стежі,
Веселі трави й квіти.
А вітерець бешкетував —
Над нами хмари розігнав.

З. ГАНЧЕВА,
Іллічівська загальноосвітня школа

«СПАСИБІ ЗА ЖИТЯ, ЗА НЕБО І СОНЦЕ...»

Доброго дня, шановна редакція! Цей твір я написав ще торік, тоді мені якраз виповнилося 14 років, але, думаю, що тема, порушена в ньому, не втратила своєї актуальності і сьогодні. Тому, якщо він піде для вашого конкурсу у «Джерельце», то, будь ласка, опублікуйте — мої рідні та знайомі з віячністю прочитають цю розповідь у газеті!

* * *

Напередодні свята Дня Перемоги мені захотілося написати про моїх рідних, які брали участь у Великій Вітчизняній війні. До цього я ніколи не замислювався про ту війну, про подвиги, які здійснювали мої прадіди, рятуючи нашу Батьківщину. Від родичів я дізнався, що усі три мої прадіди пройшли крізь лихоліття війни. Вони самовіддано билися з ворогом, відстоювали свою країну і героїчно закінчили бойовий шлях. Довідавшись про це, я відчув гордість, що перевівнюю мене, за мій рід.

Мій прадід, Дьомін Тимофій Никифорович, народився у бідній селянській сім'ї, в селі біля Воронежа. Рано втративши батька, змушений був батрачити. Після революції вступив у ряди Червоної армії. Війна застала його під Ленінградом, де він проходив військову службу. З початку і до кінця війни прадід служив сапером. У запеклих боях був поранений, але неважко. Пройшов бойовий шлях від Ленінграда до Берліна. Був відзначений бойовими нагородами: Орденом Червоної Зірки, двома Орденами Вітчизняної війни, медаллю «За перемогу над Німеччиною». Зустрів перемогу в званні лейте-

Дьомін Тимофій Никифорович

нанта. Далі продовжив службу військовим будівельником. Будував військові аеродроми в різних містах: Кизил-Арват (Туркменія), Чугуїв, Кіровоград, Кривий Ріг. У 1957 році Тимофій Никифорович закінчив службу в званні капітана. З війни мій прадідусь привіз трофеїний німецький акордеон «Weltmeister», осіклики навіть за довгі роки ві-

ни він не втратив талант до музики. У дитинстві мені давали пограти на акордеоні. Можливо, з тієї пори в мені прокинувся потяг до співу і музики. Сподіваюся, що ця реліквія перейде до мене, як пам'ять про незабутні події минулого.

Про другого прадіудся, Довгих Івана Мартиновича, відомо дуже мало. Я дізнався, що народився він у Воронезькій області, виховувався в селянській сім'ї. Бився проти фашистів з перших днів війни. Брав участь у битві під Сталінградом, де був важко поранений і комісований за станом здоров'я. Входив до рядового складу. За свою відвагу на війні нагороджений Орденом Червоної Зірки, медаллю «За оборону Сталінграда» і медаллю «За відвагу».

Бився з ворогом і мій третій прадід, Задорожній Савелій Якимович, уродженець Київської області. Пройшовши дорогами війни всю Європу, закінчив її у Берліні, в 608-му батальйоні зв'язку у складі 323-ї стрілецької дівізії. Прадід був рядовим зв'язківцем. День, про який він загадував усе життя, — це 30 квітня 1945

року. Радянські війська тоді вели бої на території Берліна. Це був бій за Рейхстаг. Командир дав завдання встановити зв'язок з нашими загонами, які билися на протилежному боці площа. На виконання пішов старший зв'язківець, але був убитий. У планшеті загиблого знаходилися секретні документи, які не повинні були потрапити до ворога. Друг Савелія Якимовича спробував їх врятувати, але був убитий фашистською кулею. Тоді, довго не роздумуючи, добраючи оборонні укріплення, рови, заповнені водою, під шквалом вогню і під обстрілом німецьких снайперів, мій прадід дістався до убитого офіцера, взяв планшет і повернувся з ним до свого батальйону. Коли передавав документи командирів, поруч розірвався снаряд, осколок потрапив у голову. Від смерті врятувала його легендарна солдатська каска. Бути важко пораненим, мій прадід бачив, як солдати підняли Прапор Перемоги над Рейхстагом. День Перемоги він зустрів у госпіталі. Після операції осколки

з голови видалили, окрім одного, який залишився з ним на все життя. Минув час, прадідові дозволили ходити і до кінця одужання він допомагав важко пораненим: доглядав за ними, годував, писав листи рідним.

У серпні 1945 року прадід був демобілізований, а у вересні повернувся в рідне село. Старша дочка прадіда Марія того року пішла до першого класу. Вчителька, дізнувшись про цю радісну подію, сказала: «Ти, Марійко, сьогодні йди додому, твій батько прийшов з війни, будь з ним». А вдома того дня панувало «свято з слізами на очах».

З бойові заслуги прадіда нагородили Орденом Вітчизняної війни II ступеня, медалями «За відвагу» і «За перемогу над Німеччиною». У мирний час прадід довгі роки працював у колгоспі, відновлюючи народне господарство.

Дуже шкода, що мені не довелося зустрітися з моїми прадідами. Я потиснув би їхні міцні руки, поглянув би в очі і сказав: «Спасибі за життя, за небо і сонце. Ваш подвиг мені не забути...»

Павло СПІВАК
pavlosivak@ukr.net

Задорожній Савелій Якимович зі своїми дітьми після війни

НОВИНИ ВІД КРИМСЬКИХ ПЛАСТУНІВ

Весняне всеукраїнське скаутське джемборі Асоціації Скаутів України «Су-Учхан 2012 – Зустріч друзів» прошло з 29 квітня до 3 травня в урочищі Таш-Джарган (поблизу Сімферополя).

На запрошення організаторів учасниками джемборі ста-

ли кримські пластуни станиць Сімферополь та Краснопerekopsk, чисельністю 20 осіб. До загальної скаутської програми дnia пластуни звичайно додали багато своїх елементів з традиційної пластової програми. Ми мали свій окремий підтабір, в який за-

прошували скаутів долучатись до наших активітетів, зокрема до складання пазлу «Домінація». Також була організована пересувна пластова виставка, і всі скаути, які перебували в таборі, мали змогу дізнатись багато нового про нашу організацію,

методику виховання, табори та пограти в ігри «Китайський футбол», «СО-КО-ЙО», «Ковбой» та ін.

На джемборі пластуни вирізнялися своєю дисциплінованістю та точністю. Посіли перше місце в конкурсі «Візитна картка загону» біля кемпферау (по-нашому — ватра). Багато в чому нам допоміг запуск «ракети» усім складом джемборі.

Взяли участь в загальних іграх «Канатоходці» та «Лабіринт». Тут фортуна нам не дуже усміхалась. Зате в грі «Нічний дозир» ми посіли друге місце.

Також сподобався похід до «Зміїної печери». Подолавши 5 кілометрів, ми зрозуміли, що це маршрут для альпіністів, але відступати було нікуди. Трьох молодших залишили біля підніжжя, закріпили лінви, почали підніматися. Після шести метрів печeri стало зрозуміло, що будуть ще «втрати»:

устрофобія, темрява та глибокі западини зробили свою справу — ще троє молодших повернулись. Та від цього вражень не поменшало, кримські гори — надзвичайно красиві!

В іншій вечірній грі «Порушники тиші» пластунка з Краснопerekopsk Аня Яковleva посіла друге місце. Це викликало неабияку повагу, бо їй тільки 9 років, а найближчі призери майже удвічі старші.

Загалом час провели весело, познайомилися з іншими скаутами та знайшли нових друзів. Показали себе та побачили інших, отримали незабутні враження та досвід для літнього кримського окружного табору. Уже плануємо поїздку на наступний рік та запрошуємо пластунів долучитись до ювірочного всеукраїнського скаутського джемборі Су-Учхан.

Андрій ІВАНЮК

* * *

Кримські пластуни долучились до організації всеукраїнської акції «Зробимо Україну

чистою» в Сімферополі. Цьогорічна акція відбулась на прикінці квітня в Гагарінському парку — улюбленому місці відпочинку мешканців міста. До акції долучилось більше 30 небайдужих сімферопольців, а саме: мережа магазинів «Ватсон» — 12 представників, мережа магазинів «Нова Лінія» — 5 представників, банк «Надра» — 5 представників, пластуни — 10 представників, також до акції приєдналися випадкові пешеходи.

Акція тривала близько трьох годин, за цей час було зібрано понад 50 пакетів (100-літрових) сміття. Попередньо дозвівшиесь з адміністрацією парку, ми отримали два катамарани, які використали для збирання сміття з паркового озера, а також збирання старих водостоків. Учасники акції прибрали місця, де часто збираються молоді мами з дітьми, територію навколо озера та доріжки.

Нагадаю, що координаторами акції стали пластуни.

Ігор ТУРОВЕЦЬ

Бібліотеку «Кримської світлиці» поповнила подарована письменником із Закарпаття Мирославом Дочинцем книга «Многій літа, благій літа», яка за рейтингом «Книжка року-2010» увійшла до списку найпопулярніших видань України. Пропонуємо увазі читачів уривок з цієї книги і запрошуємо до нашої «Світличної» бібліотеки!

(Продовження. Поч. у № 14-19)

Від атеросклерозу: сік цибулі змішати з медом у співвідношенні 1:1, пити тричі на день по одній столівій ложці впродовж місяця.

Від високого тиску — 100 г малини або малинового варення заварити у склянці перекіп'яченої води, потім додати столову ложку меду. Споживати перед сном.

Біль у поперек знімають, змазавши шкіру підгіртім медом, а потім туго затягнувшись довгим рушником. При ревматизмі під рушник кладуть клейонку.

Від безсоння ввечері перед сном випити ложку-две меду з водою.

При виразці шлунка приймати подвістолові ложки меду натхнене, краче пізно вночі. І так — місяця щодоби.

Місяця опіків змазують свіжим медом.

Від вугрів — змішати 2 столові ложки меду і 50 мл теплого відвару ромашки. Нанести на шкіру і через 15 хв. змити прохолодною водою. Змазують один раз на тиждень. Для виведення мозолів і бородавок додають ще 1 сік цибулі.

Медом можна вберегти від псування будь-які продукти. Заливайте ним ягоди, горіхи, часник. Навіть масло можна тримати в медові, і навіть рибу, м'ясо.

ЯБЛУКО — РАЙСЬКИЙ ПЛІД
Добрій давній мій друг — яблуко. Воно очищає масну кров і помагає роботі слабого шлунка. Яблуко має повну силу до нового року, а далі вони просто як іша.

Люди, які споживають хоча б одне яблуко на день, не знають хвороб і живуть на 10 років довше.

Якщо у вас високий тиск, з'їдайте впродовж місяця щодня бодай 4-5 яблук і ваш тиск нормалізується без ліків. Недаремно кажуть: лікар бойтися яблука.

Терпіт яблука допоможуть у роздліді шлунка, проносах.

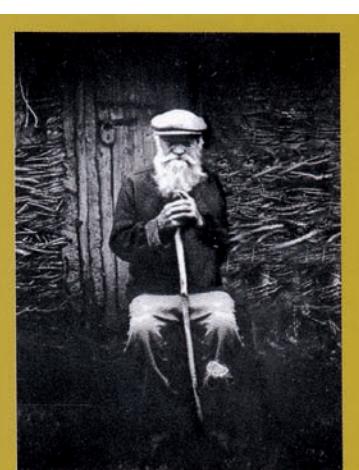
Особливо яблука необхідні людям, що зайняті розумовою працею, хворим на атеросклероз, печінку, нирки, ревматизм, подагру. Якщо вам важко з'їдати кілька яблук, давіть із них сік.

Щоб схуднути, варто один день на тиждень з'їдати 2 кг яблук, більше нічого.

Від застуди і кашлю варіть і пийте чаї з гілочок, листя і квіток яблуні.

Якщо на ніч з'їсти соковите яблуко, то спокійний сон вам забезпечений. І зуби будуть здорові й білі.

**ЗНАХОДТЬ ЧАС
ДЛЯ МОВЧАННЯ**
Робіть добро незнайомим людям. Я пригадав обірваного, голодного полоненого солдата, який простяг

МНОГІЙ ЛІТА. БЛАГІЙ ЛІТА

**Заповіти 104-річного
карпатського
мудреця —
як жити довго
в здоровій,
щасті і радості**

мені на вулиці яблуко. Це було вісімдесят років тому, в голодні часи. Але я й досі молюся за нього.

Плекайте в собі внутрішнє чуття радості і зачарування життя.

Знаходьте час для мовчання, для успокоєння, для душевної бесіди з собою.

Шо добре, а що погано — нехай підказує вам серце, а не людський поговорі.

Не переймайтесь тим, хто що думає і каже про вас. Будьте самі собі суддею в чистоті й гідності.

Не гнівайтесь на людей. Не судіть іх. Кожен прощений вами додасть вам любові до самого себе.

Якщо ваше серце сповнене любові, у ньому немає місця страху.

Не змагайтесь ні в чому ні з ким. Кожному свое. Бідний не той, у кого мало, а той, кому мало.

Ніколи не бийте дітей і не кричіть на них. Інакше з них виростуть раби.

Молодим чоловікам я радив би одружуватися пізніше. І якомога пізніше спінаватися з жінками. Від цього нічого не втратите. А силу чоловічу і радість від жінки збережете надовго.

Не сподівайтесь на політиків, провідників і начальників. Їхні потуги не пов'язані з цілісністю життя окремої людини. Сподівайтесь тільки на себе, уповаючи на милість Господа.

Не лакомся на чуже добро, чужу жінку і чужу горілку. Лише школу це принесе. Не зазирдів чужій славі. Той, кому зазирдів, ще більше уславиться, а ти — ослабишся.

Не сперечайтесь. У кожного своя

правда і своя кривда.

Не повчай людей, як ім жити, що робити. Я ніколи не повчуваю, лише раджу, коли просить ради.

Не май себе за найрозуміншого і найпоряднішого, кращого за інших.

Не приймайте того, що вам не зrozуміло. Не шукайте нових філософій. Пам'ятайте: світ впорядкований раз і назавжди розумним і милосердним Творцем. Тому житя кожного з нас має сенс і мету.

НЕ ВІР ПОЧУТТЯМ,

ВІР РОЗУМУ

Чим старішими стають люди, котрі живуть духовним життям, тим ясніше їхній розум і свідомість. Невігласи з роками тупіють ще більше.

Не бійся незнання, бійся облудного знання. Від нього все зло світу.

Не довіряй своїм почуттям, вони брешуть. Ні батько, ні мати, ні рідні, ні близькі не зроблять для тебе стільки доброго, як твій розум, що обрав вірний шлях.

Коли що-небудь тебе засмучує і мучить, загадай, як раніше тебе засмучувало дещо подібне, про що ти зараз згадуєш спокійно і байдуже.

Не кажи неправду або напівправду, бо це — ціла брехня. А від цього неспокій у крові.

Ніяке горе не є настільки величим, як страх перед ним.

Якщо будеш докладати свій розум до всього того, що стається з тобою, то ніщо в світі не стане тобі перепоною чи гнітом на тому шляху, який тобі призначений. Ти ніколи не будеш нарікати на свою долю, ані на людей. Не станеш їх засуджувати чи пристосовуватися до них. Не вважай, що це пусте. Хіба мало для тебе прожити все своє життя розумно, спокійно і радісно!?

Не сперечайся, не нав'язуй свою думку. Нехай це роблять дурні.

Нужда і прикрі випадки — найкращі твої вчителі.

7 БЛАГ

Один лікар допитувався, що мені дalo многій і благій літа. Я поміркував і написав йому на клаптику паперу. Набралося 7 благ:

1. Помірне харчування.

2. Постійна помірна фізична робота, звичка багато ходити.

3. Чиста вода і чисте повітря.

4. Сонце.

5. Утримання, самообмеження.

6. Відпочинок.

7. Віра.

7 ГОЛОВНИХ РЕЧЕЙ, ЯКИХ ТРЕБА НАВЧИТИСЯ:

1. Знайти радість у цьому житті.

Радість кожної подарованої тобі хвилини.

2. Принести радість іншим.

Бути людянім.

3. Прощати.

Завжди. Всіх і себе.

4. Каютися.

Звільнитися від гріха і помилок.

5. Сміятися.

Обличчям і душою. До людей і до себе.

6. Дихати.

Вільно, глибоко і з насолодою.

7. Спати.

Ввіло та із задоволенням.

7 ЗАПОВІТНИХ СТРАВ

(вони подаровані людині згори не тільки як найліпша їжа, а й ліки)

1. Буряк.

2. Огірки і цибуля.

3. Кисле молоко.

4. Риба.

5. Каша (пшено, гречка, кукурудза, квасоля).

6. Яблуко.

7. Ягоди і горіхи.

7 ЗАПОВІТНИХ РІДИН

1. Вода джерельна.

2. Чай з листя, цвіту і гілочок ягід.

3. Сік з винограду (вино).

4. Зелений чай.

5. Квас.

6. Узвар з дичок.

7. Капустяний розсол.

ПОКИ ЖИВЕШ І НА ВОЛІ...

Хоч босий, але йди вперед. Хоч кульгавий, але йди вперед. Хоч безногий, але йди вперед.

Якщо перед тобою постав важкий вибір чи непросте рішення, з легкою душою загадай собі ввечері, що вранці, коли встанеш, — буде тобі відповідь. І так буде.

Якщо не знаєш, що робити, роби хоч та, що можеш.

Якщо бойшся щось робити, не роби.

Але якщо робиш, не бійся. «Дурної», даремної, пустої роботи немає. Нічого — крім упertoї праці на призначений Богом ділянці. Якщо не знаєш, що чинити, чини за бажанням серця, але не порушуй міри.

Не все підкоряється розуму. Але все підкоряється наполегливості. І нічого для тебе немає неможливо, поки живеш і на волі.

ЛЮДЯНІСТЬ

Немає нічого понад людяність. Довговічність — це вміння довгий час залишатися людням. А що таке людяність?

Якщо служиш опорою іншим, ти сам ії матимеш. Якщо допомагаєш людям досягти успіху, то ти сам його досягнеш. Може, людяність і приязнь і не дадуть тобі багатства, зате дадуть насолоду, що миліша за багатство.

Не старайся бути прикладом для інших. Шукай приклад поблизу.

Не змагайся ні в чому і ні з ким. Краще — поступайтесь.

Не бійся підкорятися тому, хто тобі близький, — і він стане опорою тобі.

Бути людням — не означає всіх любити. Можна зневажати деяких людей, але залишатися з ними людням — треба. Не для них — для себе. В цьому твоя чистота.

Людяний не тривожиться.

Не соромся дівчі поклонитися добрій людині. Та унікай нікчемних, але не принижуй їх. Я не йду слідом за потагами людьми. І я не наближаюся дуже до хороших людей.

Позбавляйся від пог

У ПОЛІТ ІЗ «СИНІМ ПТАХОМ»

XIII щорічний міжнародний музичний конкурс «Синій птах» відбувався з 28 квітня до 3 травня 2012 року в Криму під патронатом Верховної Ради і Ради міністрів Автономної Республіки Крим. Його художній керівник Андрій Терещенко та виконавчий директор Анастасія Терещенко розповіли, що конкурс проводиться з 2000 року і має академічний напрямок. Конкурсні прослуховування відбуваються для солістів — у номінаціях фортепіано, струнно-смичкові та народні інструменти, духові та ударні інструменти, вокал; для колективів — у номінації ансамблі та в інтернет-номінації «Гармонія—WEB».

Перед початком урочистої церемонії закриття конкурсу і Гала-концерту переможців на сцені концертного залу Сімферопольського музичного училища ім. П. Чайковського ведуча представила жюри, до складу якого ввійшли відомі музиканти та педагоги України і зарубіжних країн. Серед них — народний артист України, заслужений діяч мистецтв України та Криму, професор Кримського гуманітарного університету Олексій Гуляницький; заслужений діяч мистецтв України, голова Кримського відділення Всеукраїнської національної музичної спілки, кандидат мистецтвознавства, директор Сімферопольського музичного училища ім. П. Чайковського Олександр Яцков; заслужена артистка Росії, професор Краснодарського державного університету культури і мистецтв Тетяна Сорокіна; заслужена артистка України, кавалер ордена княгині Ольги, солістка Кримської філармонії, доцент кафедри сольного співу Кримського університету культури, мистецтв і туризму Наталія Безкоровайна; професор Національної музичної академії ім. П. Чайковського, композитор Любов Матвійчук; кандидат мистецтвознавства, професор Національної музичної академії ім. П. Чайковського Микола Михайленко; викладач Одеської державної музичної академії ім. А. Нежданової, композитор Vadim Larichov та інші.

Першим у концертній програмі виступив наймолодший конкурсант, володар диплома «При надії» в номінації фортепіано Герман Зеров, якому лише п'ять років. Заступник міністра культури АРК Арина Новосельська вручила юному диплом і висловила сподівання на його успішне творче майбутнє. Дебют юного піаніста продовжили інші учасники конкурсу. З найкращими творами, які відібрали жюри, на сцену один за одним виходили лауреати першого ступеня: Ольга Стороженко, вокал (Чернігів, Україна) — Giordani «Саго міоベン», Шерзод Абдієв, скрипка (Ташкент, Узбекистан) — В. А. Моцарт «Рондо», Ілля Неговора, ксилофон (Одеса, Україна) — М. Римський-Корсаков «Полёт шмеля», Денис Крячко, гітара (Сімферополь, Україна) — П. Бельський «Рэйтэм», Анастасія Пушкарська, вокал (Харків, Україна) — українська народна пісня в запису Ф. Колеси «Фіялоки».

Фінальну точку в конкурсі поставило жюри, визначивши володаря Гран-прі. Ним стала Дар'я Мужецька (фортепіано), а глядачі обрали свого фаворита і вручили

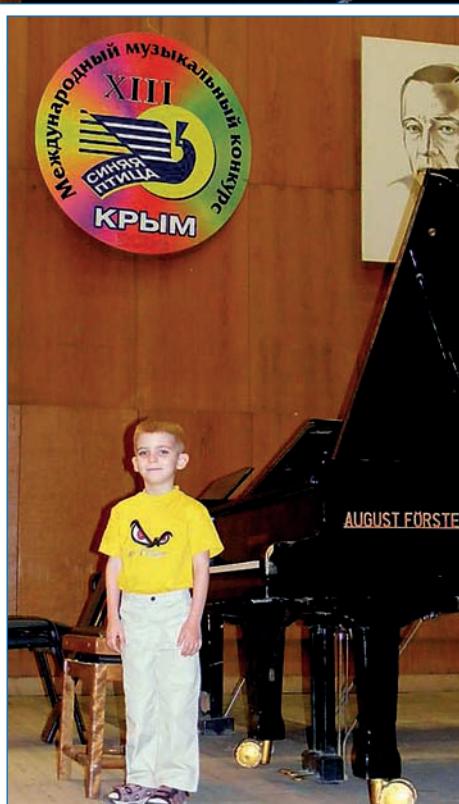

приз глядацьких симпатій Шерзоду Абдієву (скрипка).

У Гала-концерті здійснено запис ще однієї номінації — «Гармонія—WEB». Її по-передній конкурс, який проводився з 1 червня 2011 року до 15 квітня 2012 року, привернув увагу більше 14 тисяч шанувальників класичної музики з усього світу.

Організатори конкурсу — Міністерство культури АРК, Кримська організація Національної спілки композиторів України і ВАТ «Мелотавр» висловили подяку колективам, які надавали допомогу в його проведенні, а саме: Сімферопольському музичному училищу ім. П. Чайковського (директор Олександр Яцков), Євпатійській дитячій школі мистецтв (директор Тетяна Дмитренко), Алуштинській дитячій музичній школі (директор Володимир Свириденко) та партнерам — Кримському республіканському закладу «Кіновідео-проект» (директор Ольга Прудникова-Юшкова), компанії «Союз-шоу» (директор В'ячеслав Галич) і салону-магазину «Талант».

— Міжнародний конкурс «Синій птах» важливий для відкриття нових талантів у кожній номінації, — сказала Наталія Безкоровайна, яка багато років оцінює виступи конкурсантів, а цього року була головою жюри з вокалу. — Класична музика потребує особливої уваги. Вона виховує, вчить добру, сприяє ерудиції, а голов-

не — формує особистість на країнах її зразках.

Вона відзначила виступи Іллі Бессараба з Харкова, який продемонстрував не лише широкий діапазон і вміле володіння своїм голосом, а й індивідуальний підхід до кожного виконаного твору, та двох конкурсантів з Узбекистану — Шохруха Ризакулова (II місце) та Ixtiera Boixidova (диплом). У свою програму вони включили українські народні пісні: «Чорні брови, карії очі», «Їхав козак за Дунай», продемонструвавши гарне знання української мови. А Ольга Стороженко з Чернігова (I місце) всіх полонила виконанням старовинної арії. Твір прозвучав з бездоганною інтонацією і музичним нюансуванням, що свідчить про високий рівень вокальної школи і, зокрема, роботи її педагога В'ячеслава Литвинова.

Швидко пролетіли конкурсні дні. Скільки було пережито разом за цей час: творчі злети, розчарування, радісні зустрічі та відкриття! XIII міжнародний музичний конкурс «Синій птах» став своєрідним містком дружби, і юні музиканти, які взяли в ньому участь, подружилися назавжди.

Богдан БЕЗКОРОВАЙНИЙ,
заслужений працівник культури
України, завідувач культурно-освітнього відділу Всеукраїнського інформаційно-культурного центру

ПЕРЕДПЛАТИТИ «Кримську світлицю» на друге півріччя 2012 року можна у будь-якому поштовому відділенні на території України.

Передплатний індекс — 90269

ВАРСІСТЬ ПЕРЕДПЛАТИ:

1 місяць	— 9,27 грн.
3 місяці	— 27,21 грн.
6 місяців	— 52,77 грн.

Відзначаючи 385 річницю з дня народження гетьмана Петра Дорошенка, українські дипломати відвідали могилу полководця, яка знаходитьться в с. Ярополець Волоколамського району Московської області.

Дипломати поклали вінок до могили Петра Дорошенка, відвідали Народний краєзнавчий музей с. Ярополець і колишню садибу Гончарових, повідомляє власний кореспондент УКРІНФОРМу в РФ.

Співробітники Посольства висловили вдячність представникам Волоколамської районної адміністрації, голові сільського поселення Ярополецькому Миколі Гальзову і співробітникам музею, які зберігають і шанують пам'ять про українського гетьмана П. Дорошенка.

Петро Дорофійович Дорошенко (1627-1698) — гетьман Правобережної України в 1665-1676 роках. Гетьман провів у с. Ярополець останні роки свого життя. У 1684 р. він отримав це село у спадкове володіння. Тут у 1698 р. він помер і був похований на кладовищі поблизу церкви (ні церква, ні кладовище не збереглися). На могилі встановлено кам'яну плиту з написом «Літа 7206 листопада в 9 день помер раб Божий гетьман війська Запорізького Петро Дорофеєв син Дорошенка а поживі від різда свого 71 рік і покладений бистъ у съому місці».

Першу каплицю над могилою гетьмана збудував митрополит Дмитрій Ростовський (Дмитро Туптало) на початку 1700-х. Він же заснував традицію панаїд над могилою Дорошенка. Наступна каплиця була збудована у 1848 р. Вона проіснувала до 1953 р., коли її розібрали.

У 1999 р. за підтримки української діаспори збудована нова каплиця, яка повторює форми своєї попередниці. У краснавчуому музеї напроти могили зберігається мармуровий бюст гетьмана роботи невідомого скульптора XVIII століття.

У рамках заходів з нагоди 20-ої річниці встановлення дипломатичних відносин між Україною та КНР в Шанхай на території Театральної Академії відкрили бюст видатному письменнику Миколі Васильовичу Гоголю.

Бюст, виготовлений з бронзи відомими українськими скульпторами Олександрою Рубан і Віктором Липівкою, встановлено на Алеї майстрів комедійного жанру на території Шанхайської Театральної Академії. На пам'ятнику викарбовано напис: «Великому українському письменнику. Великому українському».

Організаторами заходів стали Генеральне консульство України в Шанхай та товариство Україна-Китай, Шанхайське народне товариство дружби із зарубіжжям, Федерація жінок міста Шанхай і Шанхайська академія театрального мистецтва.

Міністерством культури України та Міністерством закордонних справ України було надане всечінне сприяння для виготовлення та встановлення пам'ятника Миколі Гоголю в Китайській Народній Республіці.

Оформити передплату на всеукраїнську загальнополітичну і літературно-художню газету «Кримська світлиця» та інші культурологічні видання ДП «Національне газетно-журналне видавництво» (газету «Культура і життя», журнали «Українська культура», «Український театр», «Театрально-концертний центр») можна в будь-якому поштовому відділенні зв'язку України. У країнах далекого зарубіжжя оформити передплату на ці видання можна через сайт www.presa.ua на сторінці «Передплата On-Line». Передплатити та придбати окремі примірники видань в електронній версії можна за адресою — <http://presspoint.ua/>. Така послуга доступна в будь-якій країні світу. Довідки за тел.: (044) 498-23-64; e-mail: nvu.kultura.porhun@gmail.com